

Hallands Natur

2
0
1
5

Naturskyddsföreningen
Halland

Vi vill ha dig!

Var med och gör världen lite bättre! Kom på våra träffar och engagera dig i föreningen. Kontaktuppgifter till din lokala krets hittar du på www.naturskyddsforeningen.se/halland

Hallands Natur är medlemstidningen för Hallands Naturskyddsförening

Utgiven: mars 2015

Upplaga: 4500 ex.

Tryckeri: Fototryck i Halmstad

Redaktör: Anders Wirdheim, 0705-13 75 76

anders.wirdheim@birdlife.se

Ansvarig utgivare: Tommie Fagerberg, 035-395 71

tommie.fagerberg@naturskyddsforeningen.se

Författarna ansvar för korrektheten och den faktamässiga riktigheten i sina texter.

Läs äldre nummer av Hallands Natur på:

www.naturskyddsforeningen.se/halland

Ovan: Den nya gårdspumpen på Björkelund. Foto: Ebba Werner.

Omslag: En av många havsörnar på Getterön vintern 2014/2015. Foto: Mikael Nord.

Vindkraft och rovdjur

Vår energiomställning från fossilt till förnybart är ett måste och där är vindkraften en viktig del. Dock inte till vilket pris som helst. Värdefull natur måste värnas och etableringar av vindkraftsparker måste därför lokaliseras till redan exploaterade områden där påverkan på natur och miljö är ringa. Debatten idag är antingen för eller emot, men för att öka kunskapen om konsekvenserna med vindkraft arrangerade Naturskyddsföreningen och Studiefrämjandet ett seminarium i höstas på Getterön med föreläsare från Lunds Universitet och Chalmers. Seminariet sammanfattade aktuell kunskap om vindkraftens miljökonsekvenser med fokus på hur den kan påverka biologisk mångfald och andra naturvärden. Vi i föreningen följer utvecklingen och reagerar när planerade etableringar hotar värdefull natur.

Våra stora rovdjur är ett annat område

som skapar konflikter. Främst är det vargen som berörs med dess koncentration i Mellansverige. Därför var det märkligt att majoriteten i Viltförvaltningsdelegationen här i Halland inte accepterade en vargföryngring i syfte att underlätta spridningen till vår del av landet.

Den svenska lodjursstammen har halverats de senaste åren och är nu under den nationellt fastställda miniminivån. Även för lon är det viktigt med etableringar i Sydsverige där tillgången på föda är god. Om så ska vara möjligt, har vi inte råd att vid skyddsjakt i länet av "misstag" skjuta fel lo. Det är allas ansvar att värna en gynnsam bevarandestatus för de stora rovdjuren!

*Tommie Fagerberg
Ordförande
Hallands Naturskyddsförening*

När du minst anar det

Det finns få djur i vårt land som är så gåtfulla som lodjuren.

Det är det näst vanligaste av våra stora rovdjur och finns i nästan hela landet. Ett lodjur vandrar mycket långt och inte sällan nära människor, men ändå så ska man ha en rejäl dos tur för att få syn på så mycket som deras spår.

Att få se ett lodjur utan att aktivt leta efter det, är något som händer mycket få gånger i en människas liv, de flesta får aldrig det privilegiet. En sak kan jag ändå lova: lodjuren ser dig, och de ser dig oftare än du tror. Vi som vistas där lodjuren finns, i skogen, på promenad med huvudet snurrande av tankar kring stort och smått, på fisketuren med uppmärksamheten på vattenytans kodspråk; vi ser inte mycket av det vi har omkring oss. Till och med en klumpig älgföling som står nervöst i skogsbrynet kan gå oss förbi.

Lodjuren lever ensamma, honorna träffar nästan enbart sina egna ungar, och de jagar alltid ensamma, tysta, smygande, med oändligt tålamod och en snabb in-

tensiv jakt. De betraktar och väntar. Rådjuren, som är deras huvudsakliga byte, är nervösa och extremt mycket mer uppmärksamma än vi människor. De är snabba och har ett synfält som är så brett att det är svårt att ens föreställa sig. För dem som måste jaga rådjuren, döda dem snabbt och på nära håll, är utmaningen inte att missta sig på. Lodjuren måste vara skogens verkliga andeväsen för att överleva.

Men det är inte konstigt att en betraktande varelse också är en nyfiken varelse. Nya företeelser måste undersökas grundligt.

När honan brunstar i mars stöter hon bort sina ungar. Ungarna, som följt sin mor sedan de föddes våren innan, är förvirrade och vilsna under en tid. Det är då de ibland söker sig till ensliga hus och övergivna gårdar för att se vad som kan finnas att äta. Den som bor nära storskogen kan helt plötsligt få erfara den tidigare helt obemärkta grannens tonåriga avkomma, när denna dyker upp för att undersöka uthusen. Men bara med en rejäl dos tur förstås; till och med dessa långbenta, hungriga varelser kan sitt hantverk.

Rovdjurspolitik – en brännhet fråga

Ytterst få frågor i den svenska samhällsdebatten har lika stor sprängkraft som frågan om de stora rovdjuren, och alldeles särskilt gäller detta vargen. Även om vi i södra Sverige också fått känna på motsättningarna, handlar det här om tämligen lätta vindar jämfört med de känslöstormar som rasat i de så kallade varglänen i västra Svealand.

Där hör tyvärr allvarliga hot till vardagen, och dessa hot kommer från båda håll.

För att om möjligt minska motsättningarna, och med målet att bibehålla livskraftiga rovdjursstammar, beslöts i början av 2000-talet om inrättandet av en statlig rovdjurspolitik. En annan bakgrund till den statliga rovdjurspolitiken var naturligtvis att de stora rovdjuren stadigt ökat i antal under slutet av 1900-talet.

Politiken skulle omfatta de fyra stora fyrfota rovdjuren samt kungsörnen. Att kungsörnen kom med berodde på att renskötarna i norra Sverige anser att kungsörnen utgör ett problem för rennäringen.

Sedan alliansregeringen tillträtt efter valet 2006 förändrades rovdjurspolitiken.

Något förenklat kan det uttryckas som att om regeringen i början av 2000-talet lyssnat mera på bevarandeintressena, så lyssnade alliansregeringen mera på dem som ville förvalta och begränsa rovdjursstammarna. Bland annat innebar den nya politiken att regeringen öppnade för licensjakt på varg.

En mycket viktig fråga i detta sammanhang är det som kallas *gynnsam bevarandestatus*. Detta begrepp faller tillbaka på EU:s gemensamma lagstiftning som anger att naturligt förekommande arter ska ha livskraftiga stammar.

Men var gränsen för gynnsam bevarandestatus går är inte solklart, snarare tvärtom, och här har meningarna gått starkt isär, i viss mån även mellan forskare. Det är också dessa meningsskiljaktigheter som lett till överklaganden och till att Sveriges regering anmälts till EU.

Som redan nämnts gäller motsättningarna i första hand vargen. För att om möjligt överbrygga motståndningarna och nå samsyn har ett par olika rovdjursutredningar genomförts. Dessutom tillsattes för ett par år sedan en särskild vargkommitté. Denna kom med sitt betänkande på sensommaren 2013, och då såg det ut som att en ljusning var i sikte. Såväl jaktintressena som den ideella naturvärden ställde sig bakom.

Men när alliansregeringen presenterade sin rovdjursproposition "En hållbar rovdjurspolitik" i september 2013 var den spirande enigheten som bortblåst. Förslaget applåderas av jägarorganisationerna men kritiserades mycket hårt från den ideella naturvärden.

Efter sedvanlig utskottsbehandling, där vissa ändringar gjordes, tog riksdagen ett nytt beslut om rovdjurspolitiken i decem-

ber 2013. En bärande del i beslutet är att man satt referensvärden för samtliga stora rovdjur. Dessa värden ska ses som ett golv som inte får underskridas. Om stammen av ett rovdjur däremot har marginal ner till referensvärdet, ska det vara möjligt med licensjakt.

För *vargen* beslöt riksdagen om ett referensvärde på 170–270 djur. När Naturvårdsverket senare fick i uppdrag att om-sätta riksdagsbeslutet i praktiken, preciserades värdet till 270 vargar. Eftersom stammen under 2014 uppskattades till 370 vargar, öppnades det för licensjakt i tre län under början av 2015. Denna jakt är nu genomförd, och totalt 44 vargar sköts i Värmland, Örebro län och Dalarna.

När det gäller *lodjuret* satte riksdagen referensvärdet till 700–1000. Naturvårdsverket preciserade senare detta till 870 djur, vilket innebar att den faktiska förekomsten underskred referensvärdet. Det svenska beståndet uppskattades till 840 djur efter inventeringarna i februari 2014. De preliminära uppgifterna från årets inventering tyder på att lodjuret börjat återhämta sig efter flera års nedgång. Naturvårdsverket anger att det i år konstaterats 185 föryrngringar jämfört med 142 förra året.

Referensvärdet för *björnen* sattes av riksdagen till 1100–1400, vilket preciserades av Naturvårdsverket till 1400. Den svenska björnstammen är betydligt större än så, cirka 2800 björnar fanns i Sverige 2014.

För *järven* beslöt riksdagen om referensvärdet 500–600, och Naturvårdsverket preciserade detta till 600. Det svenska beståndet beräknades 2014 till 650 djur.

Anders Wirdheim

Stora rovdjur i Halland

Av de fyra stora fyrfota rovdjuren är det bara lodjuret som är fast etablerat i Halland. En och annan björn har varit på besök, men att en järv skulle finna vägen ända ner till Halland är knappast troligt. Däremot måste vi bereda oss på att vargen kan komma att etablera sig i våra trakter – och det tämligen snart.

Ännu har det inte etablerats något vargpar i södra Sverige. De närmaste paren finns i de norra delarna av Västra Göta-

lands län. Men det har förekommit stationära vargar även i södra Sverige, varav minst en tik. Även om årets vargjakt decimerat stammen, och även om vargarna lyst med sin frånvaro i Halland denna vinter, kan vi få varg på nära håll snart.

Därför ägnas en stor del av denna årgång av *Hallands Natur* åt rovdjuren.

Anders Wirdheim,
redaktör

Varg

I september 1984 sköts en varg öster om Ullared här i Halland. Det var den första vargen som satte sina spår i detta landskap på mer än 100 år. Det var också en varg som på sätt och vis kom att inleda en helt ny era i Sverige. Med denna händelse blev vi varse att vargar kan ge sig ut på långa strövtåg, och att de då även kan röra sig i tättbebyggda trakter.

Men egentligen började denna historia minst ett år tidigare. Den 28 december 1983 fick en person i Nyskoga i norra Värmland se inte mindre än åtta vargar som förföljde en skrämd älgkvinga över en väg. Det var första observationen som visade att ett vargpar föryngrat sig i Värmland, och det första beviset på en svensk vargföryngring på ett par årtionden. Denna vargföryngring kan sägas vara startpunkten för den ”nya” svenska vargstammens historia.

Då var det en utbredd uppfattning i norra Värmland att dessa vargar var resultatet av utplanteringar. Idag vet vi att vargar är kapabla att vandra mycket långa sträckor – och att de dessutom ofta gör detta. Ett exempel kom alltså redan året efter den första föryngringen.

Våren 1984 lämnade ett par av ungvargarna från Nyskoga området för att söka sig egna marker. Det blev stora tidningsrubriker, för överallt där vargarna drog fram, var det länge sedan en varg varit synlig.

Men en av ungvargarna lämnade Värmland obemärkt. Det var först i månads-skiftet april/maj som det blev uppenbart att en varg vandrat en bra bit söderut. Då dödades några får i Bohuslän, och man kunde konstatera att det måste ha varit av varg. Från Bohuslän vandrade vargen vi-

dare söderut in i Västergötland, passerade Borås och därefter Svenljunga innan den via Småland fortsatte till Skåne. Inte nog med det, den fortsatte ända ner till Falsterbonäset längst i sydväst. Minnesgoda läsare minns kanske den klassiska bilden på en varg som följs av en svartvit polisbil i en spannmålsåker.

Den 2 juni tog vargens vandring slut. Den sköts då med en bedövningspil och sövdes ner. Därefter fraktades den till Skånes djurpark. Efter ett par dagar beslöt det att vargen skulle flyttas norrut och släppas i Dalarna. På vägen dit fick den en sändare monterad vid Grimsö forskningsstation, och där tatuerades även ett ID-nummer in under överläppen.

Foto (i hägn): Göran Johansson

Vargen släpptes under hemlighetsmakeri i ett skogsparti. Kort därefter började sändaren krångla, men det var ändå uppenbart att vargen stannade i trakten ett tag. Efter en tid greps den emellertid åter av vandringslust. I juli fanns den i sydvästra Värmland och i augusti i södra Närke. Därefter fortsatte den ner genom Västergötland. Längs vägen tog den flera får och vid ett tillfälle även en kviga. Detta fick myndigheterna att besluta att vargen måste avlivas. Det skedde också på kvällen 12 september – i en kohage öster om Ullared i Halland.

Denna varg var alltså den första varg som på mer än 100 år bevisligen rört sig genom Halland. När exakt vargen försvann från denna del av landet är något oklart, men sannolikt skedde det kring mitten av 1800-talet. Då hade vargjakten varit intensiv i snart sagt hela Sverige under 1800-talets inledande årtionden. På

1830-talet dödades i genomsnitt 700 vargar i landet varje år!

Redan på Pehr Osbecks tid som präst i Hasslöv under andra halvan av 1700-talet var vargen tydligen ganska ovanlig i södra Halland. Han skriver i slutet av 1700-talet att den fordom nog var allmännare, men under en sträng senvinter 1762 skadade vargar "åtskillige kreatur här omkring i slutet af Mars månad".

Men kanske kom vargen tillbaka igen. Uppenbarligen var det nämligen ganska gott om varg på 1830-talet. Totalt sköts det då 383 vargar i vårt grannlän Kronoberg och 231 i Jönköpings län. Enligt en uppgift i *Svenska Jägareförbundets Nya Tidskrift* dödades 18 nötkreatur och 630 får av rovdjur i Halland åren 1856–1860.

I samma tidskrift konstaterades det dock 1873 att "det i det närmaste är slut med vargarne utom i de tre nordligaste länen" och att "det i denna stund knapt finnes en varg söder om Dalelven".

Men även om Halland var vargfritt i drygt 100 år, handlar det om en biologiskt sett försvinnande kort period – endast högst en procent av den långa tid som vargen funnits i våra trakter. Den invandrade sannolikt strax efter det att landet blev tillgängligt efter istiden för mer än 10 000 år sedan.

I Sverige lever vargen i första hand av älg, men andra hjortdjur, mindre däggdjur och fågel ingår även i födan. En större tysk undersökning visade att rådjur där stod för 55 procent av födan, kronhjort för 21 procent, vildsvin knappt 18 procent, harar och kaniner 5 procent och tamkreatur för en knapp procent.

Det kan för övrigt vara av intresse att se vad som hänt på vargfronten i vårt västra

grannland Danmark. Det är ett av Europas både mest tätbefolkade och mest uppodlade länder. När en grupp fågelskådare på exkursion fotograferade en varg i oktober 2012 väckte detta stor uppståndelse. Det gällde inte minst att vargen sågs vid Nors sø i Thy på nordvästra Jylland. Genast kom spekulationer om att denna varg måste ha blivit utplanterad och att det var naturvårdsfolk i huvudstaden som låg bakom. ”Den kunde ju inte ha rört sig ända nerifrån tyska gränsen, cirka 25 mil söderut, utan att undgå upptäckt!”

Idag vet vi att det var just detta som hade hänt: Vargen hade obemärkt lyckats ta sig genom en stor del av Jylland utan att någon sett den. Dessutom har DNA-prov på dess spillning kunnat bevisa att dess ursprung var Tyskland.

Senare under 2012 gjordes ytterligare ett vargfynd i Danmark, och 2013 kunde man visa att inte mindre än elva olika vargar besökte landet. Ytterligare sex vargar noterades 2014, bland annat två olika djur i Djursland, den del av Danmark där

Säkrade fynd av varg i Danmark 2014.

Källa: Århus Universitet och Århus Naturhistoriska Museum.

Grenå ligger. I ett pressmeddelande om varg i Danmark, som sändes ut i början av 2015, skriver Liselotte Wesley Andersen från Århus Universitet och Thomas Secher Jensen från Århus Naturhistoriska Museum bland annat följande:

”Resultaten avslöjar att det utöver de redan kända elva vargarna från 2013 har påvisats ytterligare sex individer under 2014. Flera av vargarna från 2013 är inte återfunna i de prov som analyserats 2014, vilket antyder att vargarna endast uppehåller sig kort tid i landet. I stället har det påträffats nya individer, men ännu ingen tik.”

Det finns dock en varg som verkar ha etablerat sig i mellersta Jylland. Dess spillning registrerades sju gånger mellan februari och juli 2013 och två gånger under 2014. Detta innebär att den kan ha etablerat revir. Liselotte Wesley Andersen tror att det bara är en tidsfråga innan vargen etablerar sig i Danmark. Utvecklingen av det centraleuropeiska vargbeståndet är nu så snabb att hon tror att DNA-analyserna snart visar att även vargtikar nått Danmark. Därmed kommer det att finnas förutsättningar för den första vargföringringning i landet på mycket lång tid.

Bakom den danska vargförekomsten ligger det faktum att vargen ökat i antal och spridit sig i Polen och Tyskland. Från Tyskland rapporterades 2013 om 25 föringringar, sju stationära par och 13 ensamma vargar. De flesta av dessa fanns i gränstrakterna mot Polen och Tjeckien i sydost, men så långt norrut som strax söder om Hamburg noterades minst tre föringringar.

Hittills är det alltså enbart hanvargar som påträffats i Danmark. Ett liknande mönster finns i Sverige. Hannarna rör

sig mycket mera än tikarna. Särskilt unga hanvargar strövar långt, troligen främst för att leta upp en ledig tik. Det händer dock att även tikar rör sig långa sträckor, och de kan etablera sig långt från födelseplatsen.

Här i Halland har det konstaterats förekomst av varg de flesta år under 2000-talet. Med undantag för 2010 har Halland genomströvats av vargar varje år sedan 2003, och särskilt många kvalitetssäkrade observationer gjordes 2012. Från 2014 finns emellertid bara en säkerställd observation, och från den gångna vintern finns inte något fynd alls.

Flera av vargarna i Halland har rört sig genom eller nära bebyggelse, vilket naturligtvis bidragit till spekulationer om att de är vana vid människor. Det är också en ganska spridd uppfattning att de är ut-

planterade. Men förekomsten i Danmark visar med tydlighet att vargar även rör sig genom tätbebyggda områden och att de dessutom lätt undgår upptäckt.

Vid åtminstone två tillfällen verkar vargar ha etablerat sig i eller nära våra trakter. Det gäller främst den så kallade Kynnavargen, en tik som 2011 etablerade sig i södra delen av Kronobergs län. Det var en genetiskt värdefull individ, avkomma till en nyinvandrad varganne, och född i Kynna i östra Norge. Under en längre tid uppehöll hon sig i södra Småland utan att göra något egentligt väsen av sig. Men så började hon ta får, och trots protester från naturvårdshåll togs ett beslut om skyddsjakt. Hon sköts i Väraberga utanför Älmhult i mitten av november 2011.

En annan varg som visade tecken på att

ha etablerat sig uppehöll sig i trakten av Unnaryd från januari till april 2013. Den fanns i området en längre tid, och vid spårning av den påträffades frekventa urinmarkeringar – tecken som tydde på att den etablerat revir. Men det var nog inte enbart länsstyrelsens folk som spårade denna varg. Tidigt på morgnarna antydde talrika bilspar på skogsvägar där vargen rört sig att även andra var intresserade av dess förehavande. Och plötsligt fanns det inte längre några färska spår efter den.

Den varg som senast var stationär i södra Sverige fanns i Skåne under förra året, och nu på vårvintern rapporteras om en varg som håller till i trakten av Gnosjö i Jönköpings län. Denna varg uppges ha en skada, vilket i och för sig kan vara orsak till att den inte rör sig några längre sträckor.

Det förefaller alltså bara vara en tidsfråga innan ett vargpar etablerar sig i södra Sverige, kanske rent av i Halland.

– Ja, en etablering kan komma när som helst. Halland har mycket goda förutsättningar. Det är ett skogslän med god vilttillgång, säger Martin Broberg som är rovdjurshandläggare på länsstyrelsen.

I det senaste rovdjursbeslutet i riksdagen, som klubbades i december 2013, sägs det också att vi i södra Sverige på sikt måste acceptera att varg etablerar sig här. De allra flesta svenska vargföryngringarna sker idag inom tre län: Värmland, Örebro och Dalarna. Om vargen tillåts etablera sig i södra Sverige, skulle detta kunna ”avlasta” varglänen enligt beslutet.

När Naturvårdsverket senare försökte omsätta riksdagsbeslutet till siffror kom man fram till att det södra förvaltningsområdet (området från Halland i väster till

Södermanland i öster) tillsammans skulle kunna ha tre vargföryngringar. Det ledde i sin tur till ett förslag i Hallands viltförvaltningsdelegation om att Halland skulle kunna ”dela” en vargföryngring med ett grannlän. Så blev det dock inte eftersom majoriteten i delegationen (röstsiffrorna 7–4) gick emot och krävde ytterligare utredningar innan man kan acceptera en vargetablering.

Lo

Längre tillbaka i tiden fanns det uppenbarligen lodjur i Halland. Pehr Osbeck, som levde och verkade i Hasslöv under andra halvan av 1700-talet, hade ingen

Foto: Anders Wirdheim

Lodjursspår.

egen erfarenhet av lodjur men han skrev: "At warglo finns uti de större bokskogarne har jag hört, men icke sedt hwarken djuret eller skinnet här på orten." Drygt 100 år senare, i slutet av 1800-talet skrev C.A. Hollgren i *Svenska Jägarförbundets Nya Tidskrift* 1896: "Lodjuret bibehåller sig fortfarande kvar i norra Hallands skogsbygder, förnämligast inom Tölö socken, hvarest det varit sedt och skjutet senast 1893."

Men från sekelskiftet 1800/1900 och fram till mitten av 1900-talet fanns det förmodligen inga lodjur i Halland. Arten trängdes tillbaka norrut, och det är en spridd uppfattning att det fram till 1950-talet inte fanns några lodjur i Götaland. Men vid den tiden spred sig rådjuret norrut in i Bergslagen och till områden där det fanns lodjur. Det ledde i sin tur till att lodjuret kunde börja sprida sig söderut, och

från 1960-talet finns det åter rapporter från Halland. Arten förblev dock sällsynt, och det var först mot slutet av 1990-talet som det började hetta till.

År 1997 kom indikationer på att en lodjurshona fött ungar i trakten av Mjöbäck i Västra Götalands län, tämligen nära gränsen till Hallands län. Något år senare kom liknande rapporter från Kinnared på gränsen mellan Hallands och Jönköpings län. Det var emellertid först vintern 1999/2000 som det säkert kunde konstateras att en lodjurshona fött ungar utanför Mjöbäck och att denna grupp även rörde sig in i Halland. Ett år senare kvalitetssäkrades även en föryngring i Kinnared. Därefter har vi haft lodjur i Halland varje år, men det har bara handlat om några få (1–5) föryngringar varje år (som mest 5 år 2008). Förekomsten har också varit koncentrerad till ett relativt begränsat område från nordvästra delen av Hylte kommun upp till östligaste delen av Varbergs kommun.

Begreppet föryngring behöver kanske förklaras. Det har etablerats inom rovdjursförvaltningen (och rovdjurspolitiken) och är det mått på förekomst som används. Det handlar om att en hona fött ungar det aktuella året. Om en föryngring delas med ett annat län, dvs. att djuren rör sig över gränsen, räknas detta som en halv (0,5) för vart och ett av de båda länen. Antalet föryngringar säger dock inte hur många lodjur som verkligen finns i ett län. För att få fram ett sådant tal, ska antalet föryngringar multipliceras med 5,5. Båda vinternarna 2011/2012 och 2012/2013 konstaterades 3,5 loföryngringar i Hallands län, vilket skulle betyda att vi då hade knappt 20 lodjur i länet. Vid spårningar denna vinter har man påträffat två honor med

ungar, båda i gränstrakterna mot grannlän. Det innebär alltså $0,5 + 0,5 (=1)$ föryngning, vilket skulle innebära åtminstone fem djur totalt. Det måste dock sägas att en förutsättning för lodjursinventeringar är att det finns bra spårnö. Det är i stort sett endast då som det går att säkerställa familjegrupper (föryngringar).

Lodjursinventeringarna görs i början av året. Då finns fjolårsungarna fortfarande kvar hos honan och de har överlevt den första svåra tiden. Just det första levnadsåret är en svår prövotid för lodjursungarna, och under denna tid är den naturliga dödligheten hög. En annan fara för lodjur, även senare i livet, är rävskaften. Mycket tyder på att lodjuret är känsligare än räven för skabb.

Utanför Halland har man i vinter konstaterat den första säkra föryngningen av lodjur i Skåne sedan 2008 och den andra i modern tid. Spåren efter en hona med två ungar har setts i den nordöstra delen av

länet. Även Blekinge har regelbundet besök av lodjur, och i Kalmar län konstateras varje år flera föryngningar. Däremot verkar inventeringarna i både Kronobergs och Jönköpings län vara bristfälliga.

De lodjur som finns i södra och mellersta Sverige lever i första hand på rådjur. Även hare, skogsfågel och småäggdjur ingår i födan men kommer i andra hand. Precis som varg kan lodjur även ta tamdjur, framför allt får, och det förekommer även att lodjur dödar eller skadar mindre jakthundar.

I början av förra året kom det åtskilliga rapporter om lodjursrivna får i gränstrakterna mellan Halland och Västergötland. Ganska snart stod det klart att det var en sändarförsedd lodjurshanne som svarat för angreppen. Denne hanne, som kallades Arvid, var bekant för både rovdjursspårarna och länsstyrelsen, men så vitt känt hade han inte tidigare slagit några får. Möjligen hade hans ändrade beteende att göra med

Foto: Yvonne Stridsberg

Detta lodjursmöte är förevigat i naturen, dock inte här i Halland utan i sydöstra Norrland.

att han blivit påkörd av en bil. Trots att olyckan beskrevs som en ordentlig smäll, hade lodjuret rest sig och försvunnit till skogs. Eftersök gjordes, men inget lodjur påträffades. En tid därefter aktiverades sändaren, och man kunde konstatera att hans positioner stämde med de platser där angrepp på får hade gjorts.

På grund av fårangreppen bestämde Naturvårdsverket om skyddsjakt under en begränsad tid och i ett begränsat område i Halland, men just när jakten skulle inledas försvann Arvid över gränsen till Västergötland. Sannolikt besökte han då en brunstig hona. Tiden för skyddsjakten löpte ut, och kort därefter dök Arvid upp i sitt gamla område i Halland. Då togs ett nytt beslut om jakt. Den dag jakten inleddes pejlades Arvid till en höjd inne i ett skogsparti.

När jägarna närmade sig platsen stöttes ett lodjur upp. Det flydde upp i ett träd

och blev då naturligtvis ett lätt byte. Men det var inte Arvid som föll ner från trädet utan en ung hona! Arvid, och sannolikt den unga honans mor, hade istället flytt undan längs marken.

Det inträffade ledde till en polisanmälan och rättegång. Men trots att jaktledaren noga betonat att inget skott fick avlossas om man inte först hade sett sändaren, och trots att jägaren hade gott om tid att kontrollera djuret innan han sköt, blev han frikänd i Varbergs tingsrätt. En kort tid därefter blev även Arvid skjuten. Han obducerades, men det hittades då inga defekter som möjligen skulle kunna förklara varför han började slå får.

En annan sändarförsedd lodjurshanne var Aron. Han föddes i Värmland år 2000 och försågs med radiosändare av forskare från Grimsö. Ganska snart utvandrade han söderut och kom senare att slå sig ner i Hylte kommun där han rörde sig över ett 5–6 kvadratmil stort område. Han blev något av en kändis och förekom då och då i lokalpressen. Vintern 2003 tystnade sändaren av okända orsaker. Möjligen blev han skjuten illegalt – just illegal jakt anges av Naturvårdsverket som en av de vanligaste dödsorsakerna för vuxna lodjur.

– Men vi har haft flera sändarförsedda lodjur här, och vi har inte sett några tecken på att de har jagats, säger Martin Broberg.

I landet i stort har lodjursstammen minskat ganska markant på senare tid. Detta återspeglas också i det beslut om en ny rovdjurspolitik som riksdagen fattade i december 2013. Då fastställdes ett så kallat referensvärde för samtliga fyra stora rovdjur samt för kungsörnen. När detta värde senare behandlades av Naturvårdsverket kom man fram till att det södra för-

Foto (i hägn): Yvonne Stridsberg

valtningsområdet ska kunna hysa minst 23 lodjursföryngringar innan det skulle kunna bli aktuellt med licensjakt. Av dessa 23 ska Halland kunna hysa tre. Enligt ett tidigare beslut, som togs av viltförvaltningsdelegationen i Halland 2011, skulle miniminivån vara sju föryngringar. Den nivån sattes utifrån att de då kända föryngringarna fanns inom ett ganska begränsat område, och länet bedömdes kunna hysa fler lodjur. Med stammens utveckling, och riksdagens beslut om ett förhållandevis lågt referensvärde, ansågs den nivån inte längre realistisk.

Men det är, som redan nämnts, även möjligt att skyddsjaga lodjur som orsakar skada. Denna möjlighet är begränsad, och de senaste åren har sammanlagt upp till fem lodjur fått fällas under skyddsjakt i det södra förvaltningsområdet.

Björn

Medan lodjuret är etablerat i Halland och vargen numera en tämligen regelbunden besökare går det lång tid mellan de säkra observationerna av björn. Visserligen kommer det nästan årligen in rapporter om synobservationer till Martin Broberg och länsstyrelsen, men i rovdjurssammanhang är kraven hårda. Observationerna måste "kvalitetssäkras", det vill säga beläggas så att de kan betraktas som säkra.

Ett problem när det gäller att kvalitets-säkra spår efter björn är att det i stort sett enbart är under sommarhalvåret björnar kan spåras. Eftersom de går i ide, finns det i våra trakter ingen snö när björnarna är i rörelse. Det krävs speciella förhållanden för att en björn ska lämna fotspår sommartid, i stället får rovdjursspårarna inrikta sig på att hitta spillning eller andra spår.

Ett sådant exempel är uppgrävda myrstackar, något som påträffades i trakten av Simlångsdalen härom året och som tydde på att det varit en björn i området. En annan typ av spår är klorivna trädstammar. Björnar reser sig mot trädstammar och river kraftiga spår i barken. Sådana spår hittades också härom året i vårt grannlän i norr, Västra Götaland. När det påträffas rivna får eller andra tamdjur kan även rovdjurets tillvägagångssätt antyda vilken art det är som varit framme.

Under 2000-talet har ett drygt tjugotal rapporter om björn kommit in till länsstyrelsen. De allra flesta av dessa har inte kunnat beläggas, men i några fall anses det troligt att det verkligen handlat om björn. Men med riktigt hård bedömning har Halland bara gästats av björn vid ett tillfälle i modern tid. Det var 2000 då den så kallade Granfjällsbjörnen eller "Granis" fanns i Halland under en period.

Granfjällsbjörnen var en hanne som föddes i Dalarna 1995. Något år senare försågs han med radiosändare, vilket innebär att man kunde följa honom när han 1999 greps av vandringslust och gick österut till Uppland. Där tappades sändaren,

men rovdjursforskarna är ändå säkra på att det var denna björn som sedan rörde sig söderut ner till Kalmar län och därefter vidare inåt Kronoberg. På hösten 1999 gick han i ide utanför Moheda. Efter att ha lämnat idet våren 2000, rörde Granis sig omsider västerut och kom då även in i Halland. Han angrep åtskilliga får både i Halland och i angränsande län, och det ledde till att det togs beslut om skyddsjakt. Granis sköts den 31 augusti nordväst om Värnamo i Småland och finns nu i uppstoppat skick i Store Mosse Naturum.

Liksom hos andra stora rovdjur är det framför allt hannarna som är vandringsbenägna. Honorna tenderar däremot att vara stationära och etablera sig i närheten av det område där de vuxit upp.

– Det innebär att vi inte kommer att få någon etablering av björn i Halland under överskådlig tid. Däremot lär vi få påhälsning av vandrande unga björnhannar, säger Martin Broberg.

Idag går sydgränsen för regelbunden björnförekomst från norra Värmland genom södra Dalarna till Gävleborgs län.

Järv

I äldre litteratur omnämns järven ofta som ett djur som hör fjällvärlden och fjällskogarna till. Men under senare år har järv etablerat sig på många håll i Norrlands skogsland. År 1999 föryngrade sig järv i skogslandskapet för första gången på 100 år. I norra Hälsingland finns det sedan dess ett antal järv, och föryngringar har konstaterats under flera år. Totalt kände forskarna till 99 föryngringar av järv 2013 i Norrbottens, Jämtlands, Västerbottens och Dalarnas län. I både Gävleborgs och Västernorrlands län fanns det regelbundet

Foto: Stefan Lindahl

järvar, och under 2000-talet har man också noterat tillfälliga besök i Stockholms, Uppsala, Västmanlands, Örebro och Värmlands län.

Med detta som bakgrund finns det åtminstone en teoretisk möjlighet att även någon järv skulle kunna söka sig ner i Sydsverige, men detta anses osannolikt av rovdjursforskarna. Icke desto mindre finns det i Viltskadecenters statistik ett angrepp på kreatur i Laholms kommun där man inte kunnat utesluta järv. Det finns också en observation i Västra Götaland nära gränsen till Halland, men i det fallet handlade det med stor sannolikhet om en järv som rymt från Borås djurpark.

Rapporter viktiga

– Det är mycket viktigt att man hör av sig till länsstyrelsen och rapporterar observationer av stora rovdjur. Alla observationer

läggs in, även de som inte är kvalitetssäkrade. De kan senare komma att få betydelse när vi kartlägger hur ett enskilt rovdjur har rört sig, säger Martin Broberg.

Anders Wirdheim

Martin Broberg.

Utvärdera och gör om viltförvaltningsdelegationerna!

Den 13 februari i år sändes en skrivelse till regeringen med begäran om en utvärdering av hur viltförvaltningsdelegationerna fungerat. Med en sådan utvärdering som grund bör regeringen sedan skyndsamt överväga och besluta om nödvändiga förändringar i delegationernas arbete och sammansättning. Avsändare är Naturskyddsföreningen, Rovdjursföreningen och Sveriges Ornitologiska Förening – BirdLife Sverige, det vill säga de tre organisationer som tillsammans utser företrädare för ”naturvårdsintresset” till viltförvaltningsdelegationerna.

En bärande del i den förra regeringens rovdjurspolitik var att förvaltningen av de stora rovdjuren skulle komma närmare dem som lever och verkar nära rovdjuren. Därför flyttades vissa beslut om jakt från Naturvårdsverket till länsstyrelserna och deras viltförvaltningsdelegationer. Det gällde även licensjakt på varg.

Men har decentraliseringen av jaktbesluten verkligen inneburit att allmänheten fått ett större inflytande – eller är det enbart ett särintresse som fått mer att säga till om?

I regelverket för viltförvaltningsdelega-

tionerna sägs att de ska vara partssammansatta och dessutom ha representanter för allmänheten i form av politiker. Ordförande i de länsvisa delegationerna är respektive landshövding. Av de övriga ledamöterna utses fem politiskt, medan ett varierande antal ska representera olika näringar och intressen. Den politiska representationen motsvarar fördelningen i respektive regionfullmäktige (landsting). De övriga delegaterna representerar *polisen, lokalt näringsliv och turism, ägare och brukare av jordbruksmark, skogsnäring, friluftsliv, jakt, naturvård* samt i förekommande fall även *yrkesfiske, fäbodbruk och rennäring*.

Jaktintresset och den ideella naturvården ska således vara jämnstarka, men så är det bara på papperet. I praktiken har jägarna majoritet i snart sagt alla de 21 delegationer som finns i landet. I några av dem är samtliga ledamöter utom naturvårdsrepresentanten jägare.

Detta kan också uttryckas som att knappt tre procent av landets befolkning (dvs. de som är jägare) idag har betydande makt över rovdjursförvaltningen. Jägarna sitter på majoriteten av platserna i landets viltförvaltningsdelegationer, i några fall på mer än 90 procent av platserna. Det var väl ändå inte så det var tänkt?

Eller var det kanske just så som det var tänkt? Var utformningen av delegationerna ett sätt för alliansregeringen att tillförsäkra jägarna makt över besluten?

Nu kanske någon invänder att vi har frihet i Sverige att vara medlem i olika föreningar och även frihet att ägna oss åt olika intressen. När det sedan kommer till beslut i olika samhällsorgan, måste vi ha förtroende för varje enskild representants integritet.

I den bästa av världar fungerar det så, men inte i viltförvaltningsdelegationerna. Såväl erfarenheterna från arbetet ute i länen som den forskning som bedrivits kring delegationerna visar något annat: En betydande andel av representanterna agerar inte för den verksamhet eller det parti de företräder utan låter sitt jaktintresse styra när det kommer till beslut.

I flera delegationer har det också bildats koalitioner, där jaktintresset intar en central position, medan naturvårdsintresset hålls utanför. När forskarna från Luleå universitet frågade 67 av de politiker som sitter i delegationerna, såg sig 59 procent som representanter för jaktintresset, men bara 21 procent såg sig som företrädare för naturvård.

När en stat på detta vis flyttar makten nedåt i ett system, är det en bärande tanke att ökat inflytande ska leda till sakägarskap som i sin tur ska innebära ökad efterlevnad av lagar och regler. Förflyttningen av makten ska minska konflikterna, förbättra förvaltningen och ge ökad legitimitet. I alla sammanhang där detta fungerar gäller att man *bevarar* resursen för framtida utnyttjande.

Men när det gäller viltförvaltningen är inte alla intresserade av att resursen "rovdjur" ska bevaras. Därför fungerar inte heller viltförvaltningsdelegationerna med den utformning de har idag.

Anders Wirdheim

(representerar den ideella naturvården i viltförvaltningsdelegationen i Halland och är ansvarig för jaktfrågor inom BirdLife Sverige)

Pilgrimsfalk.

Kroknäbbarnas återkomst

Kroknäbbarnas tid är titeln på en bok som naturfotografen Patrik Olofsson gav ut för några år sedan. Med denna titel ville Patrik visa att 2000-talet innebär en ny era för de tidigare så förföljda och utsatta svenska rovfåglarna. De har kommit tillbaka på ett stort sätt efter århundraden av förföljelse och från efterkrigstidens mycket omfattande giftspridning.

Kroknäbbarnas återkomst är en stor framgång för naturvården både i Sverige och i andra delar av världen. Men det krävdes ett både målmedvetet och ofta slitsamt

arbete i hård motvind för att få politiker och andra makthavare att inse hur allvarlig spridningen av miljögifter var under årtiondena efter andra världskriget. Såväl kemikalieindustrin som jordbrukets och skogsbrukets företrädare strävade emot och ville i det längsta behålla gifterna.

Kroknäbbarnas återkomst visar dessutom att det går att göra något åt även miljöproblem som ter sig övermäktiga.

Bilder och kartor i denna artikel är hämtade från boken *Hallands fågelatlas* som kom ut hösten 2014.

När rovfågeln för benämndes som kroknebbar gjordes detta på ett nedlåtande vis. Rovfågeln skulle hållas kort och om möjligt helst utrotas. Den bilden gällde allmänt från det att Gustav III släppte jakten fri 1789 ända in på 1900-talet. Det var först omkring 1920 som de första rovfågeln blev fridlysta. Då hade flera arter jagats så hårt att de stod på utrotningens brant i Sverige. Men fridlysningen gällde inte alla arter, för duvhöken dröjde det ända in på 1980-talet innan den fredades.

Förföljelsen av rovfåglar upphörde inte med att de blev fredade enligt lag. Än idag kommer det så gott som varje år in skjutna örnar till Naturhistoriska riksmuseet. Men jakten minskade så kraftigt att så gott som samtliga rovfåglar ökade i antal fram till 1950-talet. Då kom nästa dråpslag. I samband med att världen återhämtade sig efter andra världskriget introducerades flera nya bekämpningsmedel inom jordbruk och trädgårdsnäring. Även i andra branscher dök det upp nya ämnen med breda användningsområden men som senare skulle visa sig vara farliga. Ett sådant exempel var PCB som var ett samlingsnamn för polyklorerade bifenyler. Dessa hade introducerats redan på 1920-talet, men det var under efterkrigstiden som de fick en större spridning, inte minst inom byggindustrin. Denna giftiga era i vår historia benämns ibland som biocidkatastrofen.

För rovfåglar och andra arter i toppen av näringskedjorna var det framför allt DDT och kvicksilverpreparat som innebar problem. DDT användes för insektsbekämpning i stor skala och på många olika områden. Kvicksilverpreparaten användes i första hand för att förhindra att utsäde angreps av exempelvis mögelsvampar. I båda

fallen visade sig gifterna vara mycket stabila och även verka i flera senare led. Gifterna lagrades upp i kroppsvävnad vilket innebar att koncentrationerna efter hand blev allt större högre upp i näringskedjorna. För rovfåglar

och andra topppredatorer blev halterna dödligt höga, men även andra arter drabbades hårt. Fåglar som rapphöns, gulsparrar och råkor, genom att de åt av utsäde, decimerades kraftigt.

Det visade sig också att gifterna, även om de inte nådde dödligt höga koncentrationer hos fåglarna, allvarligt kunde störa deras reproduktion. Hos såväl pilgrimsfalkar som havsörnar noterades att fåglarnas ägg hade så tunna skal att de gick sönder under ruvningen. Denna förtunning av äggskalen orsakades av gifterna.

När riskerna uppmärksammades av naturvårdare och forskare blev svaret från både kemikalieindustrin och jordbruket att farhågorna var felaktiga eller kraftigt överdrivna. En massiv propagandaapparat mobiliserades och riktades bland annat mot Rachel Carson i USA.

I slutet av september 1962 publicerades boken *Silent Spring*, skriven av Rachel Carson. Året därpå kom den på svenska med titeln *Tyst vår*. I boken beskrev hon de förödande effekterna av användandet av bekämpningsmedel, bland annat DDT. Om denna giftspridning tilläts fortsätta skulle våren bli tyst. *Silent Spring* blev en storsäljare och anses idag vara en av världens genom tiderna viktigaste facklitterära böcker.

Även i Sverige gick debattens vågor höga. En av dem som uppmärksammade problemet tidigt var en konservator i Uppsala som hette Hjalmar Fleischer.

Röd glada har på bara 30 år spridit sig så att den nu häckar i stora delar av Halland.

Även han blev inledningsvis ifrågasatt av gifternas förespråkare, men ganska snart vände debatten och redan i början av 1970-talet hade spridning av de allvarligaste gifterna blivit förbjuden i Sverige.

Vid tiden för förbuden var flera svenska rovfågelarter mycket illa ute. Tre exempel på detta var havsörn, röd glada och pilgrimsfalk. Havsörnen fanns då bara lokalt i Östersjöns skärgårdar samt i norra Norrlands inland. De häckande paren hade usel häckningsframgång och reproduktionen var mycket låg. Röd glada var tillbakaträngd till Skåne där beståndet inte uppgick till mer än högst 50 par. För pilgrimsfalken var läget om möjligt ännu värre. I mitten av 1970-talet fanns det totalt inte fler än cirka 15 par i hela landet, och det av det tidigare rika sydsvenska beståndet återstod endast något enstaka par.

Sedan dess har minskad giftspridning, ändrade attityder och även ett målmedvetet skyddsarbete lett till att rovfågeln kommit tillbaka på bred front. Det gäller inte bara de ovan nämnda arterna utan, med några undantag, de flesta av våra rovfåglar. Jag ska i det följande beskriva utvecklingen för ett antal arter där markanta förändringar ägt rum. Underlaget utgörs i första hand av de två omfattande atlasinventeringar som genomförts i Halland, den första åren 1973–1984, den andra åren 2005–2009.

Röd glada

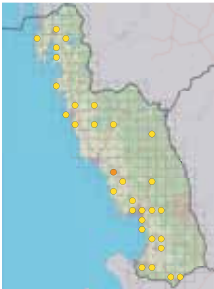
Längre tillbaka i tiden fanns gladan i stora delar av södra och mellersta Sverige. Men den var illa sedd och gick ofta under benämningar som kycklingtjuv eller liknande. Den förföljdes och försvann som regel-

bunden halländsk häckfågel på 1920-talet, strax efter det att arten blivit fridlyst i hela landet 1919. I takt med att det svenska beståndet fortsatte att tunnas ut, minskade antalet observationer av kringströvande fåglar i Halland. På 1960- och 70-talen betraktades arten som en sällsynthet i våra trakter.

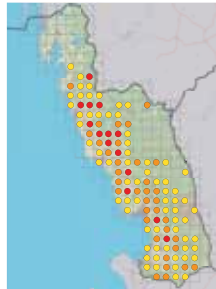
Men mot slutet av 1970-talet ökade antalet observationer i takt med att trenden för gladan vänts i Skåne. Det fanns även misstankar om häckning, men någon sådan kunde inte konstateras under den första atlasinventeringen, däremot året efter det att inventeringen avslutats (1985). Därefter har gladan ökat långsamt men stadigt så att den numera häckar i nästan hela Halland. Det bör dock noteras att det halländska beståndet är mycket glesare än det skånska. Vårt bestånd beräknas till cirka 50 par, det skånska till cirka 1900 par! Vad denna skillnad i täthet beror på är svårt att förklara, men uppenbarligen tilltalar det skånska landskapet gladorna mer än vad det halländska gör.

Röd glada

1973–1984

2005–2009

Utbredning för röd glada i Halland enligt de båda atlasinventeringar som gjorts. Röd cirkel – säker häckning, orange – trolig och gul – möjlig häckning.

Havsörn häckar sedan 2012 i Halland.

Havsörn

Våren 2012 häckade havsörn i Halland för första gången på åtminstone 120 år. När exakt som arten senast häckade här är oklart, men det fanns häckande havsörnar vid Särö under andra halvan av 1800-talet. Sedan bottenåren på 1970-talet har havsörnen både ökat i antal och utvidgat sitt svenska utbredningsområde. Den finns nu över stora delar av landet, men här i västra Sverige har expansionen gått långsamt eller uteblivit helt hittills. Det par som häckat i tre år i Falkenbergs kommun är så här långt det enda på västkusten.

I andra delar av landet har det gått snabbare. Bland annat räknar man med att det nu finns cirka 30 etablerade par i Skåne, och där finns även exempel på häckningar nära tätbebyggda områden. Under 2014 födde ett havsörnspar upp tre

Även brun kärrhök har spridit sig i Halland och förekommer idag i nästan hela slättbygden.

ungar i Skanör, bara några hundra meter från närmaste bebyggelse och tätt inpå såväl bilväg som en välfrekventerad cykelbana. Troligen kommer även vi att få uppleva en fortsatt expansion, och de senaste åren har det setts utfärgade, adulta, havsörnar under häckningstid i några av Hallands kommuner.

Brun kärrhök

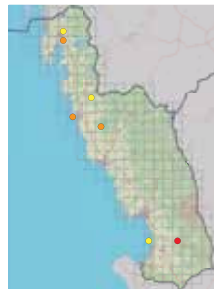
Sannolikt häckade brun kärrhök i Halland längre tillbaka i tiden eftersom den omnämns i Pehr Osbecks handlingar från södra Halland under andra halvan av 1700-talet. Längre fram i tiden kom den dock att endast uppträda här under flyttningstider vår och höst. Men efter en tillfällig häckning utanför Laholm 1976 etablerade sig arten som häckfågel i Halland mot slutet av 1980-talet. Därefter spred

den sig ganska snabbt så att den under den andra atlasinventeringen häckade i snart sagt hela landskapets slättbygd.

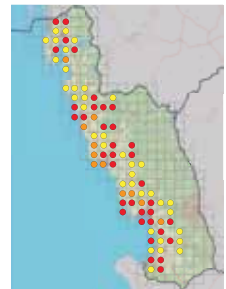
Artens föredragna biotop utgörs av grunda slättsjöar med större vassområden. Några sådana har vi inte längre i Halland, men bruna kärrhöken jagar även över jordbruksmark och kan häcka i mycket

Brun kärrhök

1973–1984

2005–2009

begränsade vassområden, till exempel i märkegravar. Expansionen hos oss motsvaras av en ökning i en stor del av Nordeuropa.

Liksom för andra rovfåglar har minskad giftspridning säkert haft betydelse för brun kärrhök, men den kan även ha gynnats av ändrade flyttningsvanor. Medan nästan hela beståndet flyttade till tropiska Afrika tidigare, har den börjat övervintra i Europa under senare årtionden. Framför allt gäller detta Sydeuropa, men under senare tid har det även funnits ett mindre antal övervintrare i Holland, och enstaka vinterfynd har även gjorts i Sverige.

Kungsörn

Kungsörnen har länge varit känd som övervintrare i Halland, men det får nog anses troligt att den även häckat här längre

tillbaka i tiden. Pehr Osbeck skrev exempelvis i slutet av 1700-talet att kungsörnen ”gör så mycken skada på fåren”. I mera modern ornitologisk tid spekulerades det mot slutet av 1900-talet en del om häckning i gränstrakterna mellan Hallands och Kronobergs län.

Det var dock först 2001 som det verkligen kunde konstateras att arten häckade i Halland. Då sågs ett par med en mattigande unge i släptåg i nordöstra delen av Laholms kommun i september. Kort därpå konstaterades ytterligare två revirhävande par, och under flera år hade vi tre häckande kungsörnspar i södra halvan av Halland.

Fåglarna i det nordligaste paret försvann emellertid spårlöst på vårvintern 2009, och i slutet av 2011 försvann även fåglarna i det sydligaste paret. Trots noggrant efter-

Foto: Stefan Hage

Kungsörnen etablerade sig som häckfågel i Halland runt millennieskiftet.

Även fiskgjusen har ökat i Halland, men det finns oroande tecken i kärnområdet.

sök sågs inga örnar i de båda reviren de följande åren. Däremot fanns fåglarna i det tredje reviret kvar, och där har genom åren tre ungar blivit ringmärkta (2004, 2011 och 2013). Med stor säkerhet har paret producerat fler ungar, men det är normalt att kungsörnar inte häckar varje år.

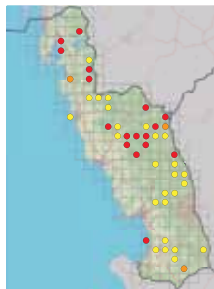
Tidigt under hösten 2014 sågs en årsunge i det sydligaste reviret och senare under hösten dök två äldre fåglar upp där. De valde ofta samma utsiktsposter som örnarna hade gjort några år tidigare, vilket skulle kunna betyda att det var samma individer. Frågan är dock var de i så fall hållit till under mellantiden? Det bör också noteras att rovfåglar ofta uppsöker platser som uppenbarligen är särskilt lämpliga för arten.

Fiskgjuse

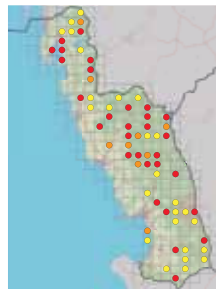
Fiskgjusen klarade sig bättre genom den så kallade biocidkatastrofen än andra rovfåglar. Då, på 1970-talet, var förklaringen att fiskgjusen flyttar till tropiska Afrika och att den därmed tillbringade halva året i giftfria miljöer. Detta antagande byggde alltså på att det fram till dess inte spreds

Fiskgjuse

1973–1984

2005–2009

några större mängder av DDT och andra gifter i fiskgjusens vinterkvarter i Västafrika.

Den utveckling vi sett sedan dess är något motsägelsefull. Å ena sidan har fiskgjusen spridit sig och börjat häcka i områden där den saknades under den första atlasinventeringen, å andra sidan uppges att det nu går sämre för fiskgjusarna i det halländska kärnområdet (Thomas Andersson muntl.). I detta område, som omfattar de östra delarna av Falkenbergs kommun och de västra av Hylte kommun, har ornitologer från Falkenberg under många år följt fiskgjusarnas häckning och ringmärkt ungarna.

Den något motsägelsefulla bilden går igen i andra delar av Sverige, men totalt sett har fiskgjusens utveckling i landet varit positiv.

Fiskgjusen lever uteslutande av fisk, och det råder ingen tvekan om att födan i svenska vatten inte var problemfri under några årtionden på 1900-talet. Då noterades mycket höga halter av kvicksilver men även av andra gifter i framför allt insjöfisk. Idag är dessa gifthalter betydligt lägre, men samtidigt har giftspridningen ökat kraftigt i Afrika. Oron för fiskgjusen idag handlar därför istället mera om förhållandena i vinterkvarteren är här hemma.

Tornfalk

Eftersom tornfalken till mycket stor del lever av gnagare som den tar i jordbrukslandskapet drabbades den både snabbt och hårt av biocidkatastrofen. Under slutet av 1960-talet fanns det inte mer än något tiotal par i hela Halland, men när väl spridningen av kvicksilverpreparat upphörde, vände utvecklingen för tornfalken. Ännu

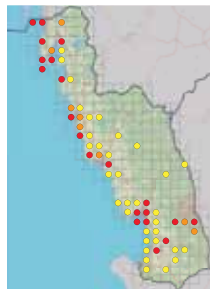
Tornfalken har gynnats av holkuppsättning.

under den första atlasinventeringen 1973–1984 var emellertid beståndet fortfarande litet och utbredningen i Halland hade stora luckor.

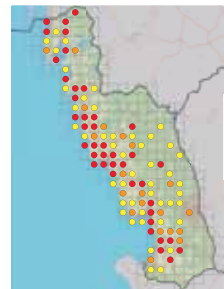
Idag ses åter tornfalkar regelbundet i hela jordbruksbygden och lokalt även i skogsbygden. Oftast ser man tornfalken när den på typiskt manér hänger stilla i

Tornfalk

1973–1984

2005–2009

Det häckar numera åtskilliga par av den eleganta lärkfalken i Halland.

luften och ryttlar medan den spanar av marken under sig på jakt efter sorkar eller stora insekter. Den håller gärna till längs stora vägar eftersom gräset i vägranterna och vid stora trafikplatser ofta innebär en förhållandevis stabil miljö för åkersorkar. På flera platser i Halland har det satts upp särskilda tornfalksholkar med gott resultat på vägskyltar och stolpar längs större vägar.

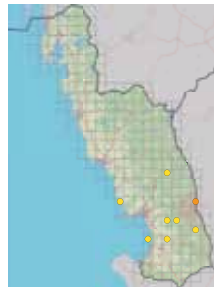
Lärkfalk

Lärkfalken var fram till slutet av 1900-talet endast en tillfällig häckfågel i Halland. Under den första atlasinventeringen 1973–1984 gjordes inget säkert häckningsfynd. Men därefter har utvecklingen varit positiv och vi räknar med uppemot 25 häckande par i Halland idag. Denna utveckling gäller även landet i övrigt likasom i stort sett hela Nordeuropa.

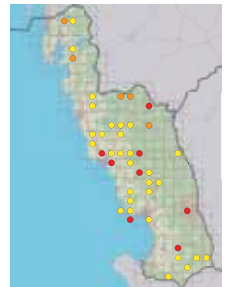
Det finns inga säkra belegg för att lärkfalken drabbades i någon större omfattning av biocidkatastrofen. Den är en tropikflyttare och tillbringar vintern i södra Afrika. Här i Sverige lever lärkfalken till största delen av fåglar under försommaren, medan trollsländor och andra stora insekter dominerar födan under hög- och sensommar.

Lärkfalk

1973–1984

2005–2009

En alternativ förklaring till lärkfalkens framgång är att den gynnats av förändringar i klimatet. Den är i Europa talrika i de östra, torrare, delarna än i de västra, fuktigare. Därför kan det ligga nära till hands att sätta expansionen i samband med klimatförändringar, men det ska betonas att detta är osäkert.

Pilgrimsfalk

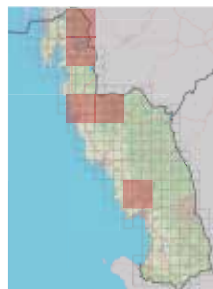
Denna art har blivit något av en symbol för hela det svenska miljö- och naturskyddsarbetet. Den är också Naturskyddsföreningens symbol (se exempelvis omslaget till denna skrift). Vid sidan av havsörnen drabbades pilgrimsfalken kanske allra värst av giftspridningen under årtiondena efter andra världskriget. Innan dess hade den häckat på många platser i

Pilgrimsfalk

1973–1984

2005–2009

Pilgrimsfalken har fortsatt att sprida sig i Halland efter den andra inventeringens slut. Utbredningen visas inte i detalj.

Halland, och den var en regelbunden syn även under flyttningstider. Men i början av 1960-talet försvann den från den ena häckningsplatsen efter den andra, och i

Foto: Mikael Nord

Två unga pilgrimsfalkar i luftstrid eller kanske snarare luftlek.

början av 1970-talet såg de halländska pilgrimsfalkarnas saga ut att vara slut. Under den första atlasinventeringen gjordes inte heller några observationer som kunde tyda på häckning.

Tack vare minskad giftspridning samt ett genomtänkt och idogt arbete kom pilgrimsfalken tillbaka som häckfågel till Halland i slutet av 1980-talet. Under den andra atlasperioden, 2005–2009, fanns cirka tio häckande par i landskapet. Därefter har ytterligare etableringar skett, och nu häckar pilgrimsfalken i alla Hallands kommuner utom Hylte. En mycket fascinerande detalj i denna återkomst är att återetableringar oftast har skett i gamla välkända falkberg, och inte nog med det: De nya falkarna har i regel valt exakt samma bohylla som användes före försvinnandet på 1960-talet!

Foto: Patrik Olofsson/N

Bivråken är en getingspecialist, men på menyn finns som synes även grodor.

Undantagen

Den allmänt sett ljusa bilden för rovfåg-larna i Halland och Sverige är inte utan undantag. Av de arter som häckar i våra trakter är utvecklingen negativ för två: bivråken och duvhöken. Båda arterna har minskat i landet under senare tid. När det gäller bivråken framgår inte detta av atlaskartorna. Tvärtom kan man få intrycket att arten snarare ökat än minskat. Men mot detta talar de så kallade sträcksiffrorna från Falsterbo. Där räknas de bivråkar som flyttar ut ur landet i augusti–september på väg mot vinterkvarteren i tropiska Afrika. Antalen har minskat markant de senaste 40 åren och utgör nu kanske bara en tredjedel av 1970-talets.

Bivråken borde egentligen heta getingvråk eftersom getingar utgör den särklassigt viktigaste födan för såväl de vuxna fåglarna som deras ungar. Getingar lever i sin tur på andra insekter och är därmed beroende av ett variationsrikt landskap. Det som hänt i Halland från 1970-talet och framåt har snarare inneburit ett landskap med mindre variation. Dels har jordbruket rationaliserats och koncentrerats, dels har skogsbruket i hög grad utvecklats mot ett plantageskogsbruk med inriktning på främst gran.

På 1970-talet bestod det halländska jordbruket i mycket hög grad av familj jordbruk med blandad djurhållning och växtodling. En genomsnittlig gård hade ca 20 mjölkkor och därtill hörande, biologiskt rika, betesmarker. Idag är mjölkproduktionen högradigt koncentrerad; Den största mjölkgården i länet har fler än 1000 kor i sin besättning. För att under 1970-talet nå en mjölkproduktion som motsvarar denna enda moderna gård hade

Duvhöken hör skogen till, och det finns misstankar om att den missgynnas av skogsbruket.

det krävts fler än 100 familjejordbruk av 1970-talets slag. Dessa var då utspridda över landskapet, medan korna idag finns på några få platser. Denna förändring har självfallet påverkat både landskapsbild och den biologiska mångfalden i mycket hög grad.

Även duvhöken har sannolikt missgynnats av att landskapet förändrats mot större enformighet och minskad mångfald. De stora granplantager som nu dominerar Hallands inland må vara högavkastande, men de är biologiskt sett mycket fattiga vilket måste påverka en toppredator som duvhöken. Till detta kommer att den är illa sedd hos många som sätter ut fasaner och gräsänder för jaktändamål. Dessa fåglar utgör lätta byten, inte minst för oerfarna, unga duvhökar under sensommar och höst.

Duvhöken minskade kraftigt under biocidåren men återhämtade sig därefter. Även om den inte noteras i större antal i Falsterbo, återspeglas denna utveckling i sträcksiffrorna. Dessa nådde en topp under 1990-talet, men därefter har antalen åter minskat. Även Svensk Fågeltaxerings vinterfågelräkning och häckfågeltaxering visar en nedgång från 1990-talet fram till nu.

Framtiden?

Det är svårt att sia om framtiden för rovfåglarna i Halland och Sverige. Ökade naturvårdshänsyn i skogsbruket kommer förhoppningsvis på sikt att ge en rikare biologisk mångfald. Samtidigt innebär fortsatt rationalisering och effektivisering i jordbruket snarare en utarmad mångfald. Såväl inom jordbruket som i samhället i

övrigt introduceras fortlöpande också nya medel som efter hand visar sig utgöra miljöproblem. Ett sådant exempel är de flamskyddsmedel som finns i en mängd olika produkter, allt från textilier till elektronik. Dessa medel innehåller bromerade kolväten. DDT och liknande ämnen var kloretrade kolväten, dvs. uppbyggda på ett likartat sätt. Man har också kunnat konstatera att halterna av bromerade kolväten stadigt ökat i de okläckta ägg från pilgrimsfalkar som samlats in i samband med ringmärkning, men det är ännu oklart vilken effekt ämnena har på levande organismer.

Under relativt sen tid har även en ny grupp ämnen börjat användas i förhållandevis stor skala i jordbruket. Dessa ämnen kallas neonikotinoider och används för bekämpning av skadeinsekter. I försök som gjorts har ämnena visat sig vara mycket giftiga för både pollinerande insekter som bin och humlor och fåglar. Några ämnen är numera förbjudna, men dessa förbud har införts under stort motstånd från både kemikalieindustrin och jordbruket. I det fallet går mönstret från 1960-talets biocidkatastrof igen.

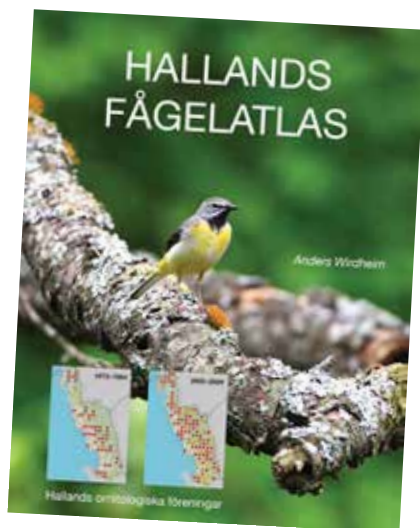
Utvecklingen inger hopp!

Även om framtiden är osäker när det gäller utvecklingen för våra rovfåglar bör det som hänt sedan 1960-talet inge hopp. Det går att vända även mycket dystra trender. Då, när rovfågarna dog som flugor på grund av förgiftning, spred sig en hopplöshet i breda lager. Denna hopplöshet fick ytterligare näring av att man konstaterade höga gifthalter i allt från bröstmjolk hos ammande kvinnor till i fettvävnader hos djur i både Arktis och Antarktis. Det sistnämnda visade att gifterna spreds över

hela Jorden – även till områden där ingen giftspridning skett. Det inträffade också händelser där människor drabbades mera direkt, bland annat i Minamata i Japan och Grassy Narrows i Kanada. Sammantaget innebar alltså detta en uppgivenhet: Giftspridningen var så omfattande att den både skulle vara svår att stoppa och få återverkningen långt in i framtiden. Men det gick att ändra utvecklingen! Idag finns det visserligen fortfarande spår av giftspridningen i både Europa och Nordamerika, men halterna i naturen minskar stadigt på de flesta håll.

Detta borde kunna inge hopp när det gäller dagens stora miljöfråga – den globala uppvärmningen. Även denna leder lätt till en uppgivenhet, men det går att minska utsläppen om bara världens makthavare börjar dra åt samma håll.

Anders Wirdheim

Mycket mera om utvecklingen hos de halländska fåglarna finns att läsa i boken *Hallands fågelatlas* som kom hösten 2014.

De senaste årtiondena har jordbruket intensifierats i slättbygden. Både de enskilda åkrarna och gårdarna har blivit större, medan marginalområdena, fåglarnas reträttplatser, har strukit på foten. Infälld en bild tagen från samma plats i september 2014 med all vegetation bortrensad. Det näringsrika vattnet fraktas snabbt ut i havet och bidrar där till övergödningen.

Det moderna jordbruket utarmar fågellivet

Sedan 1996 inventeras en så kallad punktrutt i ett utpräglat jordbruksområde utanför Halmstad. Merparten av de 20 punkterna på rutten ligger inom ett och samma jordbruksföretags ägor. Inventeringen görs inom ramen för den miljöövervakning som Svensk Fågeltaxering ansvarar för.

En punktrutt inventeras när fågelfaunan är fulltalig i slutet av våren. I södra Sverige innebär detta normalt någon gång mellan 25 maj och 10 juni. Under rutten stannar

inventeraren på 20 i förväg bestämda platser (samma varje år) och räknar alla fåglar som ses eller hörs under exakt fem minuter. Rutten inleds normalt kl 04.00 på morgonen och varar i ca fyra timmar.

Det har varit en strävan att genomföra rutten i bra väder (uppehåll och svag vind), men vid några tillfällen har vädret förändrats kraftigt till det sämre under loppet av själva inventeringen, vilket naturligtvis inneburit att ett mindre antal fåglar setts och hörts.

I det aktuella området har inga storskaliga förändringar i markanvändningen in-

träffat under de 19 åren. Ingen mark har bebyggt eller planterats, men vid en av räkningspunkterna har en ny stor väg dragits ca 100 m bort. Som jag bedömer det, är det i huvudsak själva brukandet av marken som påverkat fågelfaunan längs rutten, och sammantaget kan sägas att intensiteten i brukandet ökat tämligen kraftigt under perioden (här liksom övriga delar av södra Sveriges slättbygder).

I figurerna i artikeln redovisas några olika grupper av fåglar:

- 1) tättingar knutna till jordbruksbygd
- 2) kråk- och måsfåglar
- 3) rovfåglar
- 4) övriga arter
- 5) starar

Att stararna brutits ut och redovisas se-

parat beror på att antalet varierar otroligt mycket beroende på hur tidig våren varit. Under tidiga år kan det redan i slutet av maj finnas stora flockar med nyligen utflugna ungfåglar (t.ex. år 2000 med 546 ex.), medan det under år då våren varit kyligare endast ses ett mindre antal äldre fåglar som fortfarande flyger med mat (t.ex. år 2006 med 15 ex.).

”Tättingar knutna till jordbruksbygd” utgörs av följande: sånglärka, svalor, gulärta, sädesärta, ängsbiplärka, näktergal, buskskvätta, stenskvätta, gräshoppsångare, sävsångare, kärrsångare, rörsångare, törnsångare, hämpling, gulsparv och sävsparv. Dessa finns ute på fälten eller längs diken och ägogränser.

Kråkfåglar och måsfåglar redovisas tillsammans eftersom dessa arter normalt födosöker tillsammans, huvudsakligen på

Foto: Anders Wirdheim

Området har mycket stora arealer med vall och dessa slås flera gånger från maj till oktober.

slagna vallar och betesmarker. Dessa arter häckar endast i litet antal i området utan flyger dit för födosök.

”Rovfåglar” utgörs av totalt åtta arter, varav endast tre har setts något så när regelbundet. Antalet rovfåglar kan ses som en mätare av den biologiska mångfalden.

”Övriga arter” består av de knappt 60 fågelarter som inte ryms i någon av de övriga kategorierna och kan snarast betraktas som en kontrollgrupp.

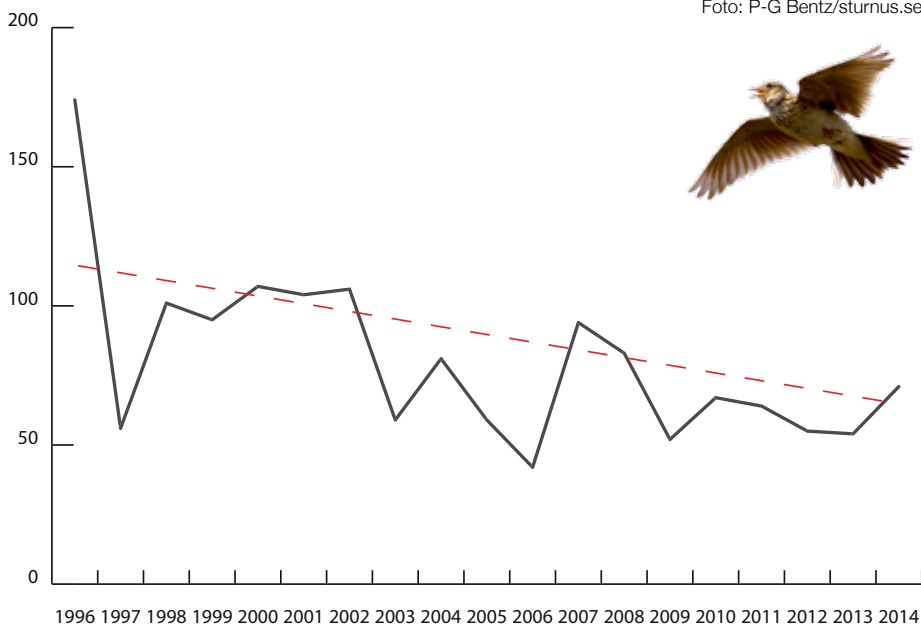
Tättingar knutna till jordbruksbygd

Under de 19 åren har jordbruksdriften i detta område intensifierats. Andelen vall har ökat eftersom mjölkproduktion är en väsentlig del av det dominerande företags verksamhet. Detta har också bidragit till att en större andel av marken än tidigare är bevuxen över vintern. Den första

vallskörden tas normalt redan under andra halvan av maj. En annan påtaglig förändring är att mycket av den högre vegetationen försvunnit längs skiftesgränser, öppna diken och markvägar. Syftet har förmodligen varit att effektivisera brukandet samt möjligen att minska skuggeffekter och annan negativ påverkan på växande grödor. Sångarna, sparvarna och näktergalarna finns numera i huvudsak i anslutning till märkegravar.

Mellanårsvariationerna är stora när det gäller tättingarna, främst på grund av väderleken vid inventeringstillfället, men den långsiktiga trenden är tydligt minskande. Det är svårt att förklara varför det första året i serien (1996) avviker så kraftigt från övriga år när det gäller just denna grupp. Något motsvarande finns inte hos övriga artgrupper. Framför allt är det

Foto: P-G Bentz/sturnus.se

Även om man bortser från det första årets höga topp, pekar kurvan för tättingarna nedåt.

sånglärkan som sticker ut med inte mindre än 75 noterade individer 1996, vilket är 50 procent mer än det näst bästa året (1998 – 50 ex.) och fem gånger så många som det sämsta året i serien (2006 – 15 ex.). Även delgruppen sparvar och finkar förekom 1996 talrikare än något senare år (33 ex. 1996 jämfört med 13 ex. näst bästa året 1999).

Kråk- och måsfåglar

Inom inventeringsområdet häckar ett mindre antal av kråka, kaja och skata samt möjligen även några par av fiskmås. Det stora flertalet av de kråk- och måsfåglar som ses under inventeringarna kommer i stället från häckningsplatser längre bort, framför allt från Halmstads tätort och den stora trutkolonin på Tylön. Det pågår bland annat en stadig trafik av trutar till

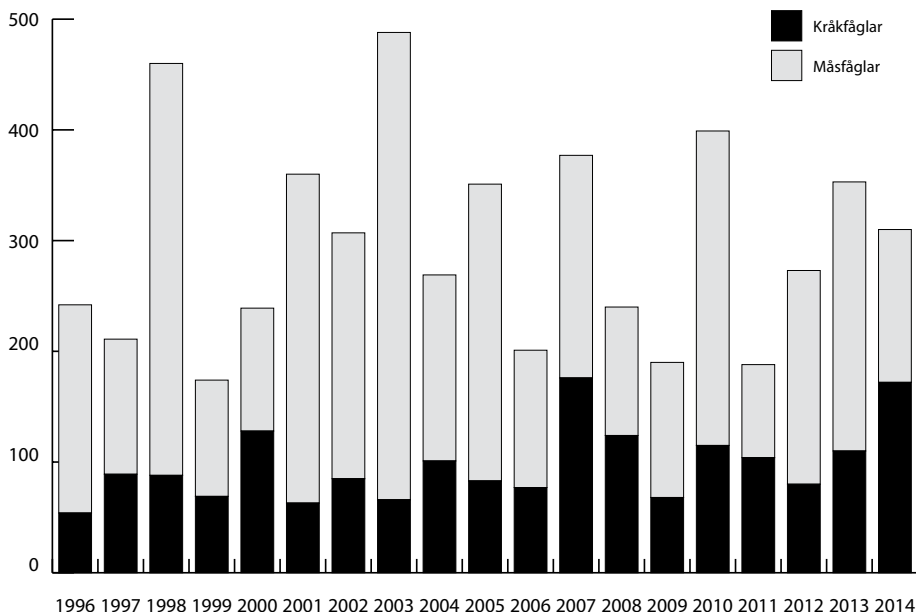
Foto: P-G Bentz/sturnus.se

Råkan – en vinnare i Halland.

och från Tylön under inventeringarna, och detta jordbruksområde verkar numera vara den viktigaste födokällan för Tylöns trutar.

Kråk- och måsfåglarna födosöker framför allt på de tämligen nyslagna vallarna. Vid inventeringarna i månadsskiftet maj/juni har vallarna i regel blivit slagna (av-

Kråkfåglarna och måsfåglarna håller ställningarna i undersökningsområdet.

verkade) några dagar tidigare. En annan viktig födosökmiljö för dessa arter utgörs av betesmarker.

Liksom för tättingarna är mellanårsvariationerna stora, men den långsiktiga trenden synes vara stabil. Antalet häckande trutar och måsar i Halmstadtrakten har, totalt sett, varit tämligen stabilt under de senaste 15–20 åren även om gråtruten minskat något samtidigt som silltruten ökat i antal. När det gäller kråkfåglar har råkan ökat, medan kråkan snarare har haft en negativ trend i trakten. Såväl skatan som kajan har tämligen stabila bestånd.

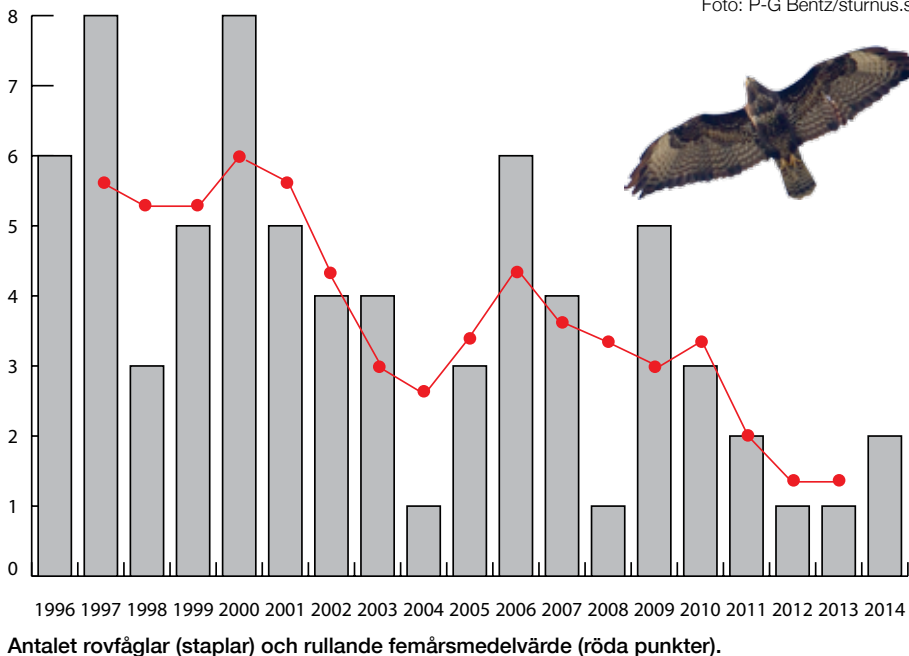
Kråk- och måsfåglar är både opportunister och generalister. De är bra på att utnyttja tillfälliga födokällor och utnyttjar även ett brett spektrum av olika födoslag, från spillsäd via insektslarver och daggmaskar till smågnagare och fågelungar.

Om ett fält med vall slagits dagen eller natten före inventeringen, finns nästan alla kråk- och måsfåglar på just detta fält.

Rovfåglar

Totalt har åtta arter rovfåglar setts under de 19 åren. Tre av dessa har varit något så när regelbundna – brun kärrhök, ormråk och tornfalk – medan övriga fem arter (röd glada, ängshök, duvhök, fiskgjuse och lärkfalk) endast setts vid ett eller två tillfällen. De tre förstnämnda lever i huvudsak på smågnagare. Områdets totala storlek, närmare 20 kvadratkilometer, borde kunna hysa fler häckande par än vad som är fallet. Exempelvis anges för ormråk 0,3 par per kvadratkilometer rik jordbruksbygd i Halland i boken *Fåglarna i Sverige – antal och förekomst*. Det skulle innebära minst sex par i detta område, men utifrån

Foto: P-G Bentz/sturnus.se

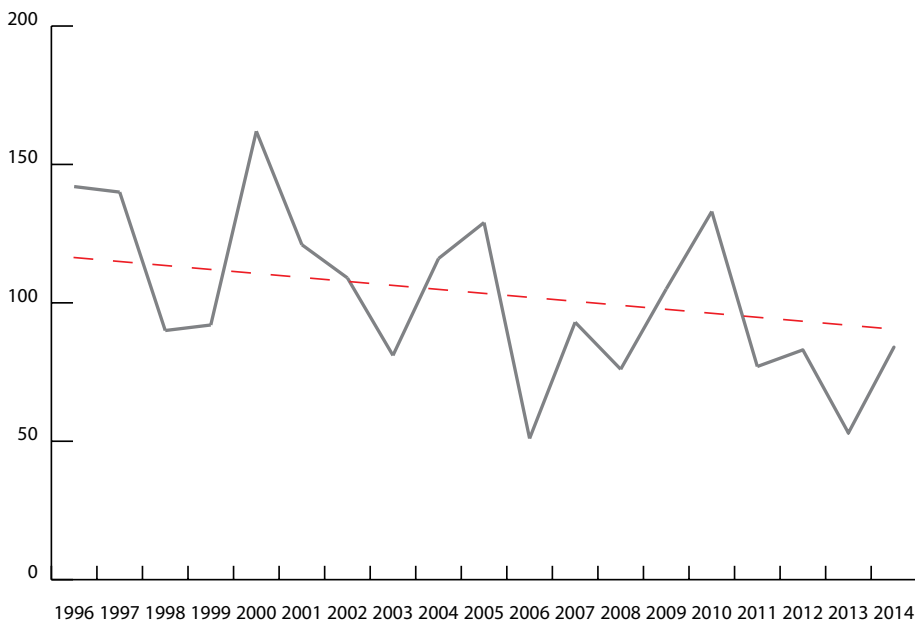

Storspov.

inventeringsresultatet bedömer jag att det finns högst tre par i området. Den troligaste förklaringen till detta är intensiteten i brukandet av marken. Det finns helt enkelt inte särskilt mycket plats för en rikare förekomst av smågnagare och andra mindre bytesdjur.

Övriga arter

Med "Övriga arter" avses framför allt fåglar som är knutna till skog eller skogsbryn eller som bara setts tillfälligt. I denna grupp ingår även vadare och där det i huvudsak handlar om fåglar som rastar i området. Storspov häckar på två platser och har hållit ställningarna ganska väl genom åren, tofsvipa har häckat några år, men presenteras främst av rastande fåglar, och slutligen har strandskata och skogssnäppa setts tillfälligt.

Även arter som inte är direkt knutna till jordbruksmark minskar stadigt i antal i området.

Nötkreaturens positiva verkan på landskap, flora och fauna minskar i takt med att de koncentreras. Korna gör inte så stor naturvårdsnytta om de alla finns på samma plats!

Även duvor ingår i denna grupp, och särskilt när det gäller ringduva kan antalet noterade fåglar variera kraftigt. Vissa år, som 1997, 2005 och 2010, har flockar av uppenbart icke-häckande ringduvor uppehållit sig i anslutning till platser där de hittat mycket föda, sannolikt i första hand i form utsäde som spillts i samband med sådden.

Eftersom gruppen omfattar många arter, kan den även ses som en kontrollgrupp. Men det har också skett en del förändringar i gränsområdena mellan jordbruksmark och annan mark. Bland annat genomfördes kraftiga röjningar i flera skogsdungar för några år sedan. Variationerna från år till år är stora, främst beroende på vädret vid inventeringstillfället, men den långsiktiga trenden är svagt minskande.

Starar

Staren är visserligen en tätting som är knuten till jordbruksbygd, men den har uteslutits ur denna sammanställning. Anledningen är som nämnts att antalet starar varierar oerhört mycket från år till år. Tiden för inventeringen sammanfaller nämligen med när starungarna blir flygfärdiga. Eftersom starar inom större områden synkroniserar sin häckning, kan små skillnader i årsmån (hur tidig våren varit) ge mycket stora skillnader i mängden starar. Detta förstärks av att ungstararna sluter sig samman i stora flockar.

Vissa år har det funnits stora sådana flockar i området, och fåglarna har födosökt tillsammans med kråkfåglar och måsfåglar på fält med kort gräsväxt (nyslagna vallar eller betesmark). Andra år har det

helt saknats nyutflugna starungar. De starar som då har setts har varit gamla fåglar i anslutning till häckningsplatser vid gårdar eller alléer. Stararna flyger normalt inga längre sträckor för att hitta mat till ungar- na i boet utan födosöker då i regel inom ett par hundra meter från boplatserna.

Sammanfattning

Denna inventering visar tämligen tydligt att det moderna, högentensiva jordbruket utarmar fågellivet. Ett undantag synes dock kråk- och måsfåglar vara. Dessa är också mer anpassningsbara än andra arter eftersom de är både generalister och oportunisterna när det gäller födan. Dessutom rör de sig över ganska stora områden vid sitt födosök, även när de har små ungar.

Att generalister klarar sig bättre än specialister i dagens landskap har även visats i en större europeisk studie som gällt hur breda eller smala fåglar är i sitt val av biotop. En art som sånglärkan, där nästan alla individer förekommer i en och samma biotop (jordbrukslandskapet) är biotopspecialist, medan en art som kråkan, som påträffas i många olika miljöer, är biotopgeneralist. Över hela Europa har det blivit allt färre biotopspecialister och allt fler generalister. Av sex undersökta europeiska länder har denna trend varit starkast i Sverige. (Se vidare: Le Viol, I. m.fl. 2012. *More and more generalists: two decades of changes in the European bird fauna.* – *Biology Letters* 8:870–872.)

Det måste också påpekas att fåglarna med mycket stor sannolikhet endast utgör ”toppen av isberget”. En studie av andra organismgrupper skulle mycket sannolikt visa en motsvarande tillbakagång i detta intensivodlade område.

Därför är det beklämmande att EU har så förtvivlat svårt att reformera jordbruks- politiken i miljövänlig riktning. Det förslag som den nya EU-kommissionen presenterade i höstas innebär inte några steg framåt när det gäller att få en jordbruks- politik som tar större hänsyn till miljö och biologisk mångfald. Det är snarare ett steg bakåt. I stället för att komma till rätta med de närmast perversa stöden till jordbruket, skär man främst i det som kan kallas landsbygdsutveckling och där insatser för miljön ingår. Denna del står för ca 25 procent av jordbruksbudgeten, men får nu stå för en större del av den totala bantningen.

Ovanpå detta ges medlemsstaterna möjlighet att ytterligare omfördela stödpengar från landsbygdsutveckling till produktion, vilket i princip alltid innebär negativa följder för miljön. Medlemsstaterna får också större frihet när det gäller de villkor som skall följa med det vanliga gårdsstödet. Följden blir med stor sannolikhet en försämring av arbetet för god miljö och biologisk mångfald i jordbrukslandskapet.

Jordbruksföretagen i inventeringsområdet får varje år bidrag från EU, bl.a. har den största gården fått drygt 4 miljoner kronor i stöd varje år under senare tid. Dessa stöd är förknippade med s.k. tvärvillkor, som bl.a. innebär att viss hänsyn skall tas till natur och miljö. Det finns starka skäl att ifrågasätta hur dessa villkor följs upp av tillsynsmyndigheten. Intrycket är istället att för vart år som går, blir det allt mindre kvar av miljöer för den biologiska mångfalden.

Anders Wirdheim

Stora fält och mycket höstsådd gröda.

>

Havsörnar på Getterön

Foto: Mikael Nord

Havsörnarna i naturreservatet på Getterön i Varberg har blivit en publikmagnet i vinter. Med lite tur kan besökarna skåda 20-talet örnar samtidigt från naturums kafé. Örnarna flockas och kivas om maten, ekologiska slaktrester från Öströö Fårfarm.

Det är Mikael Nord, ornitolog och delägare i optikbutiken på naturum, som många vintrar i rad lagt ut åtel (mat) till örnarna.

– Det fanns inte i vår vildaste fantasi för tio, femton år sedan att vi skulle få hit 40 örnar till reservatet, säger han.

Mikael började på allvar läsa av de ringmärkta örnarna förra säsongen. Fåglarna är märkta med färgring och sifferkod. Till sammans berättar koden var havsörnarna är märkta som ungar.

Mikael Nord rapporterar koderna till Naturhistoriska Riksmuseet. Där är Peter Hellström mottagare. Peter är ansvarig för den nationella miljöövervakningen av havsörn. Han är tillika projektledare för Naturskyddsföreningens Projekt Havsörn.

– Merparten av örnarna kom från Västra Götaland. Men vi hade också besök från Lappland, Stockholms skärgård och Finland, berättar Mikael, som fått fjolårsresultatet från Peter Hellström i Stockholm.

År 2012 blev ett jubileumsår för havsörnen på Västkusten. Då häckade för första gången på över 100 år ett havsörnspar i Halland. Paret fick en unge på vingarna.

Förra våren fick paret två överlevande ungar. Dessa ungar förflyttade sig till

Getterön inför vintersäsongen. Och eftersom Mikael Nord i princip känner igen varenda örn, kan han berätta att "hallandsörnarna" finns i reservatet även denna säsong (se nästa uppslag).

Men hur kommer det sig att så många havsörnar samlas på Getterön? Hur vet örnarna att det finns mat där?

– Örnarna har en mycket god syn. 100 meter upp i skyn har de bra överblick. Korporna brukar också larma ut var det finns mat, berättar Peter Hellström på Naturhistoriska Riksmuseet.

– Havsörnar samlas också ofta i lösa grupper. Jag har sett 20 unga örnar sitta och hänga på samma ö i Stockholms skärgård.

– De flesta unga örnar rör sig över stora ytor över hela landet. Men när det är dags för häckning, brukar havsörnarna skapa sig revir inom 10 mils radie från där de är födda. Det borde innebära att ni kan vänta er fler häckningar i Halland när de unga örnarna blir könsmogna.

Är det bra att fortsätta mata havsörn?

– Ja, svarar Peter Hellström. Det är bra för örnarna, skapar ett stort PR-värde och sprider information om arten. Havsörn är fortfarande en rödlistad art.

– Och glöm inte hur fort örnstammen gick ner till nästan ingenting under 1960- och 70-talen!

Inger Wennerlund

Fotnot: Naturhistoriska Riksmuseet, Naturvårdsverket och Naturskyddsföreningen är huvudmän för den nationella miljöövervakningen av havsörn.

Havsörn

Havsörnen *Haliaeetus albicilla* är Nord-europas största rovfågel. Den kan bli upp till 2,5 meter mellan vingspetsarna och omkring en meter lång. Trots att havsörnen är så stor väger den bara 4 – 7 kilo. Havsörnen blir könsmogen först vid fem, sex års ålder.

För 150 år sedan fanns havsörn utmed alla våra kuster. Plus i sjöar i inlandet. I början av 1800-talet fanns minst 500, kanske 1000 par havsörnar i Sverige.

1924 fredades havsörnen efter decennier av förföljelse. Eftersom havsörn ligger högst upp i näringskedjan är arten också mycket känslig för miljögifter. Det stora användandet av miljögifter drabbade havsörnarna hårt i mitten av 1900-talet.

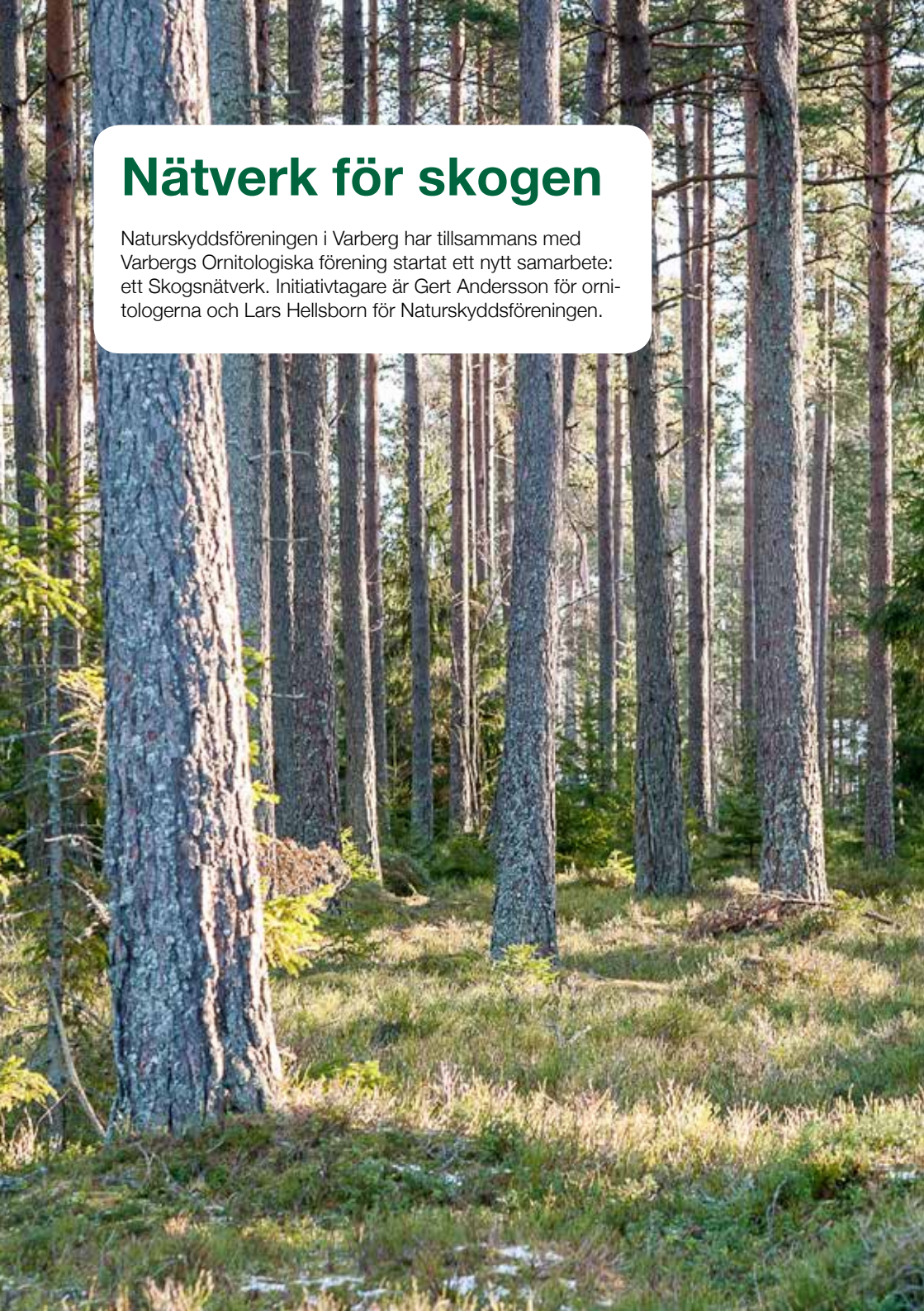
Naturskyddsföreningen startade inventeringar som visade att läget för havsörnsbeståndet var akut. 1971 startade föreningen Projekt Havsörn. Bara sex örnungar kunde föreningen räkna in utmed hela ostkusten 1973. Naturskyddsföreningens Projekt Havsörn arbetade med giftfri mat åt örnarna blev räddningen. Under 1980-talet vände utvecklingen; bestånden började öka över hela Sverige.

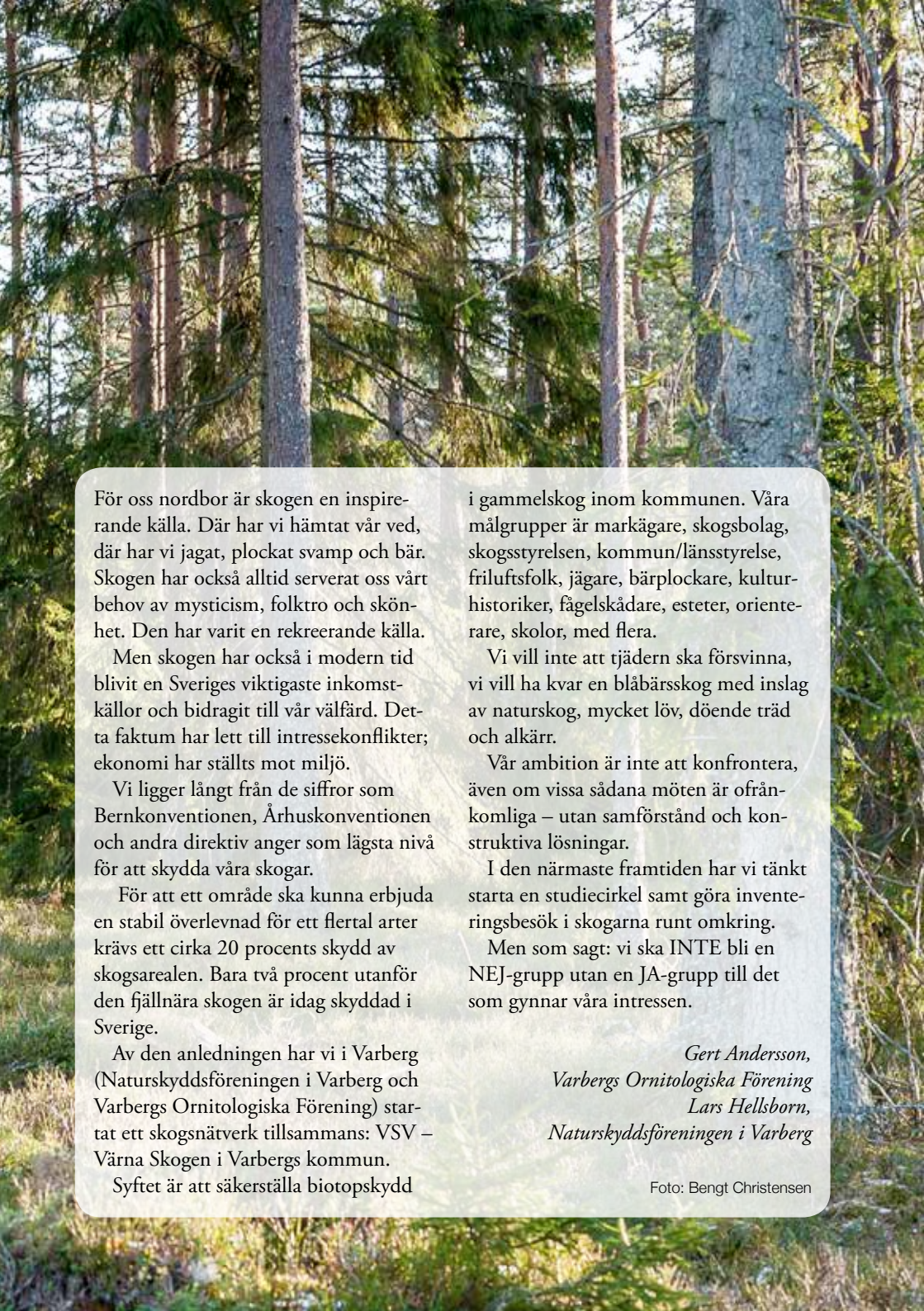
Långsammast har utbredningen varit på Västkusten. Men 2012 häckade det första havsörnspar i Halland. Redan första året fick paret ut en unge. Året därefter två.

(Källa: Naturskyddsföreningen: *Havsörn – en sann framgångssaga*)

Nätverk för skogen

Naturskyddsföreningen i Varberg har tillsammans med Varbergs Ornitologiska förening startat ett nytt samarbete: ett Skogsnätverk. Initiativtagare är Gert Andersson för ornitologerna och Lars Hellsborn för Naturskyddsföreningen.

För oss nordbor är skogen en inspirerande källa. Där har vi hämtat vår ved, där har vi jagat, plockat svamp och bär. Skogen har också alltid serverat oss vårt behov av mysticism, folktro och skönhet. Den har varit en rekreerande källa.

Men skogen har också i modern tid blivit en Sveriges viktigaste inkomstkällor och bidragit till vår välfärd. Detta faktum har lett till intressekonflikter; ekonomi har ställts mot miljö.

Vi ligger långt från de siffror som Bernkonventionen, Århuskonventionen och andra direktiv anger som lägsta nivå för att skydda våra skogar.

För att ett område ska kunna erbjuda en stabil överlevnad för ett flertal arter krävs ett cirka 20 procents skydd av skogsarealen. Bara två procent utanför den fjällnära skogen är idag skyddad i Sverige.

Av den anledningen har vi i Varberg (Naturskyddsföreningen i Varberg och Varbergs Ornitologiska Förening) startat ett skogsnätverk tillsammans: VSV – Värna Skogen i Varbergs kommun.

Syftet är att säkerställa biotopskydd

i gammelskog inom kommunen. Våra målgrupper är markägare, skogsbolag, skogsstyrelsen, kommun/länsstyrelse, friluftsfolk, jägare, bärplockare, kulturhistoriker, fågelskådare, esteter, orienterare, skolor, med flera.

Vi vill inte att tjädern ska försvinna, vi vill ha kvar en blåbärsskog med inslag av naturskog, mycket löv, döende träd och alkärr.

Vår ambition är inte att konfrontera, även om vissa sådana möten är ofrånkomliga – utan samförstånd och konstruktiva lösningar.

I den närmaste framtiden har vi tänkt starta en studiecirkel samt göra inventeringsbesök i skogarna runt omkring.

Men som sagt: vi ska INTE bli en NEJ-grupp utan en JA-grupp till det som gynnar våra intressen.

*Gert Andersson,
Varbergs Ornitologiska Förening
Lars Hellsborn,
Naturskyddsföreningen i Varberg*

Foto: Bengt Christensen

Foto: Karin Ekeborg

Foto: Kjell Andersson

Miljövänliga veckan i Varberg 2014:

Eko-mat

Vecka 40 blev vi väl bemötta på Eklöws Livs i Derome, där de skyltat upp med vårt fina skyltmateriel "BYT TILL EKO" och sina ekologiska varor och bjöd kundernas barn på ekologisk äppelsaft.

På ICA Hajen och ICA Kvantum blev aktiviteten förflyttad till vecka 41 då butikerna mer än fördubblat sitt ekologiska sortiment från 400 till hela 1 000 ekologiska varor. Kvantum firade med att anordna en egen miljövecka. Flera aktiviteter

i miljöns tecken med goda provsmakningar och mycket bra information.

Kvantum bidrog även med ekologiska äpplen och bananer som vi delade ut till glada barn. Vi upplyste trevliga konsumenter och upplever att intresset och kunskapen kring ekologisk mat har ökat mycket under de senaste åren, och detta i alla åldrar, fantastiskt. Eko är en trend som håller i sig helt enkelt.

Marie Skillborg

Eko-
logisk
Clementin
34⁹⁰
34 90

Eko-
logisk
Kiwi eko
34 90

Några exempel på förra årets framgångar under Miljövänliga Veckan:

- 151 kretsar deltog. Bland annat genom aktiviteter på stan och insändare i tidningar och radio- och TV-inslag.
- 822 lärare beställde eko-paket med foldrar och fördjupning om mat för att använda i undervisningen.
- 400 000 klickade in på kampanjwebben och läste om skillnaden mellan den o-ekologiska och ekologiska maten.
- Flera butiker och butikskedjor sålde extra mycket eko-frukt och hade extrapris på till exempel eko-bananer.
- 39 organisationer i 25 länder ordnade den gemensamma kampanjen Global Green Action Week eller Globala Miljövänliga Veckan som vi oftast kallar den. Temat var det samma i alla länder – ekologisk mat och jordbruket.

Liv Södahl

ekologisk

24⁹⁰
/kilo

Ekologiska
apelsiner navels
Spanien
jämföras 24,90/kg
Klass 1

ekologisk

5²⁰
/st

Ekologisk
citroner
Spanien 110-120
jämföras 49,17/
Klass 1

Klädbytdag

För första gången deltog Naturskyddsföreningen i Hylte i den nationella klädbytdagen 6 april 2014. Biljetter hade tryckts upp och var och en som lämnade in kläder fick en biljett per plagg för att sedan kunna byta till sig ”nya” kläder. Cirka 150 barn- och vuxenplagg bytte ägare.

På catwalken visades secondhand-kläder från Röda korset Kupan, ekologiska barnkläder från butik Palletti och vackra fair trade-tröjor från Favvotröjan. De små och

stora mannekängerna kom från Rydö-gymnasterna som även serverade kaffe och hembakt fika. På frågan vad som var det bästa med klädbytdagen svarade en av våra mannekänger: ”Det är alltid trevligt att få nya kläder och det var roligt att mannekänga”.

Vi ser fram emot årets klädbytdag den 18 april.

Lisa Mogren

Foto: Anders Tullander

På catwalken visade Rydögymnasterna ekologiska barnkläder och skor från butiken Palletti.

Lunnamossen

24 augusti

Med snöskor och stavar går det lätt att ta sig fram på mossen även där det gungar och är blött.

Med regnet hängande i luften möttes tio nyfikna som ville upptäcka norrländsk skönhet på en mosse i Hylte kommun.

Jessica Johansson var vår guide när vi med snöskor och stavar tog oss över den blöta kanten ut på myren. Vitmossor och starr av många varianter dominerade, men tuvull, ljung, tranbär, myrlilja och silesår hittade vi också bland de små bonsai-liknande tallarna på mossen. Vid Hallands äldsta tall på en myrholme njöt vi av utsikten och fika. Vandringen de 3–4 km gick förvånansvärt lätt.

Lunnamossen norr om Unnaryd, blev naturreservatet i december 2013. Arealen är 114 hektar, och området består mest av öppen myr med myrholmar och sumpskog.

Mossen ska bevaras för sin orördhet och för att gynna bland annat ljungpipare, orre, spillkråka och tjäder.

Anders Tullander

Jessica berättar om växterna, speciellt om vitmossan – hur den växer och dess många egenskaper.

Här tog giftet i sprutan slut

Bilden (här ovan) visar tydligt hur jordbruksmark ser ut före och efter att den besprutats med växtbekämpningsmedel. I våra halländska jordbruksbygder har sådana bruna fält numera blivit ett vanligt inslag. Man tar död på växtligheten för att sen bruka ner det livlösa materialet och börja en ny odling.

Att det inte är bra för dagmaskar och andra markorganismer är lätt att inse.

Det finns stor risk att bekämpningsmedel även hamnar i vattendrag och förstör för livet där. Grundvattentäkter som försörjer oss med dricksvatten är också utsatta. Vid undersökningar har man funnit bekämpningsmedel både i rinnande vattendrag och i grundvatten. Här behövs

mer undersökningar och i det fallet kan vi i Naturskyddsföreningen vara påtryckare, till exempel genom vattenråden i länet.

Inom Naturskyddsföreningen finns stor kunskap på många områden, bland annat om olika kemiska ämnen som sprids i mark, luft och vatten och därmed även till oss människor och allt annat levande. Många av ämnena är giftiga för levande organismer.

Därför har vi i Naturskyddsföreningen en viktig uppgift att förmedla det positiva budskapet. Genom att använda ekologiska produkter medverkar man till att giftiga bekämpningsmedel inte sprids! I den ekologiske bondens jord omvandlar en stor mängd markorganismer växtdelar till

ny näring, till nytta för kommande odling.

Den biologisk mångfalden i naturen gynnas givetvis också av ekologisk odling.

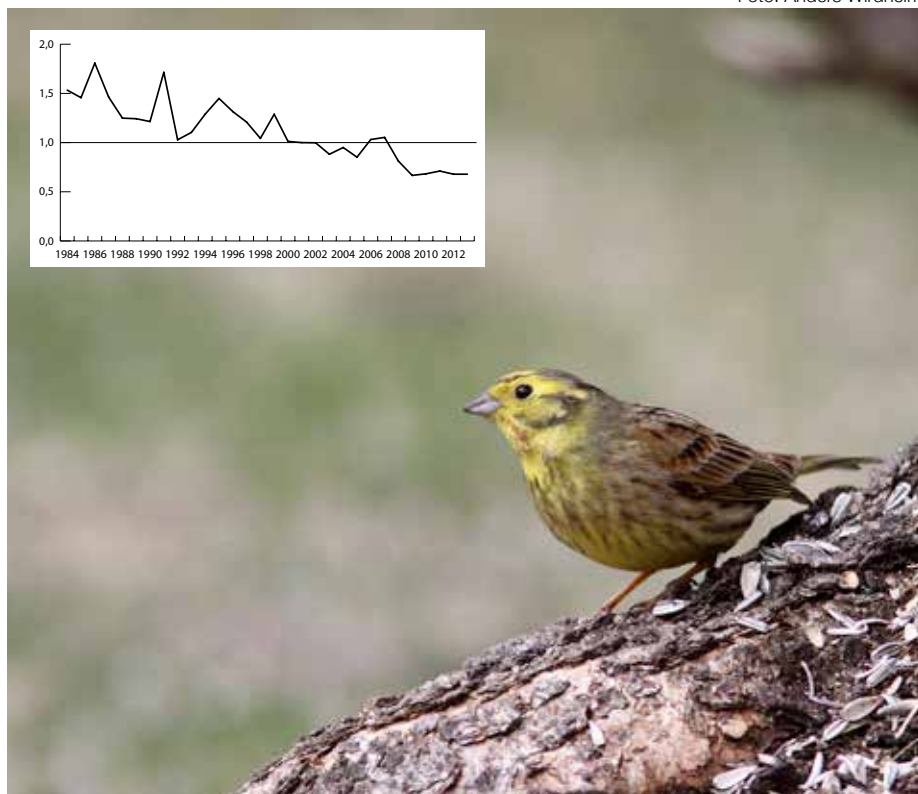
I Falkenbergs Naturskyddsförening har vi i flera år haft ett engagemang för ekologiska livsmedel. Vi satsar ytterligare under 2015, då vi beviljats projektpengar från Naturskyddsföreningen. Genom projekt "Ekolyftet" vill vi bidra till ökning av produktion och konsumtion av ekologiska livsmedel. Genom att ordna föreläsning-

ar, studiebesök, kontakt med skolor och media vill vi öka medvetenheten om vilka konsekvenser våra val i dag innebär för framtidens människor och miljö.

Förhoppningsvis får man då enbart bilder av helt obesprutade fält!

*Margareta Bengtsson,
Falkenbergs Naturskyddsförening*

Foto: Anders Wirdheim

Gulspårarven är en av de arter som med stor sannolikhet påverkas negativt av besprutning i jordbrukslandskapet. Den infällda kurvan visar utvecklingen för gulspårarven i Halland 1984–2013 enligt Svensk Fågeltaxerings så kallade punktrutter.

Halmstads första ekodag

I september anordnades Halmstads första ekodag på Parken (f.d. Galejan), Halmstads naturskyddsförening var med som samarrangör. Efter succén med klädbytar-dagen på Kajskjulet i Halmstad i april samma år väcktes idén om att utveckla arrangemanget till en ekodag. Klädbytet låg i fokus även denna gång, men vi bjöd in sponsorer, föreläsare och utställare med ett

ekologiskt tänk. Många hakade på arrangemanget och ca 20 utställare/försäljare var på plats. Det fanns representanter från allt från återbruk, ekologiska kläder och leksaker, ekologisk och närodlat mat till elcykelföreläsning.

Mellan kl. 10 och 12 kunde besökarna lämna in kläder och accessoarer för att sedan återkomma kl. 13 för att fynda till sig nya plagg till sin garderob. Under hela dagen kunde besökarna mingla bland utställare och försäljare, lyssna på föredrag om miljö och hälsa eller gå tipspromenad. Efter att klädbytet var över och priser delats ut fortsatte festligheterna med musik från Mother Lake, Fågelsång och Gunnar Weber. Ekologisk mat och dryck fanns till försäljning.

Syftet med ekodagen var att visa Halmstads invånare hur vi kan leva ett grönare liv, både för vår egen skull men också för den värld vi lever i. Tanken var också att få politiker och andra beslutsfattare att våga

Förväntan.

Klädbytardagen blev en succé med fler än 500 besökare.

ta rätt beslut i frågor som kan leda till en grönare framtid, att vi alla kan vara med att dra ett litet strå till stacken.

Ekodagen blev en succé med över 500 besökare.

Hur går ett klädbyte till? Du tar med dig max fem fina och fräscha plagg, barn- eller vuxenkläder. Även accessoarer och skor i nyskick tas emot. För varje plagg du lämnar in får du en biljett som du kan byta mot ett nytt plagg. Klädbytet är helt gratis. De plagg som ingen väljer skänks till Erikshjälpen som förmedlar kläderna vidare till behövande. Inga kläder lämnas tillbaka. Missade du förra årets klädbytardagar? Det är dags för en ny den 18 april. Information om tid och plats kommer på www.naturskyddsforerningen.se/halmstad

Bakluckeloppis.

Jessica Gunnarsson

Arbete för mångfald

Mångfaldens trädgård på Björkelund på väg att anläggas.

På Naturskyddsföreningens fastighet Björkelund sker ett kontinuerligt arbete för den biologiska mångfalden. Under året som gått har ytterligare en miljö skapats. Bakom bykhuset finns nu en mångfaldens trädgård. Gammal rotfilt har banats av och ersatts av sand, jord och gödsel. 44 ton jord och sand har vi skottat ut i blomsterrabatter och omgivande gräsgångar. Här skall det blomma från tidig vår till sen höst med blommor, som är både pollen- och nektarrika och vissa dessutom bärare av en intressant kulturhistoria.

Dagfjärilarna, nattfjärilarna, vildbina och alla de andra skall var och en ha sitt!

< Skogspärlemorfjäril på röd solhatt.

För många fåglar är det mer bären och frukterna som är intressanta. Vinbären, hallonen och smultronen kommer nog att också gillas av våra natursnokarbarn (och deras föräldrar).

Men skall trädgården verkligen bli en mångfaldens trädgård måste det odlade få möta det "vilda". Vi vet ju att nässeljärilens larver äter nässelblad medan de vuxna lapar blommors nektar. I själva verket är ofta larvstadiet både den mest glupska och den längsta perioden i många insekters liv. Utifrån denna insikt har vi planerat trädgården. En gräsgång är en tydlig gräns. På ena sidan vildväxande gräsmark med stort inslag av åkervädd och tuvmyrestackar. På andra sidan den tuktade delen med sina

blomsterrabatter. Borta i en hörna ligger en trave lövträdstockar, som fungerar som faunadepå där död ved skall kunna ge liv. Allt omgivet av snår och stengärdsgård. Utanför denna skyddade och ofta solvarma miljö utbreder sig naturbetesmarker, äng, hed och lövskogar. I detta småskaliga landskap, nu också med trädgård, har delarna alla förutsättningar att berika och komplettera varandra.

Vi vill med trädgården också glädja och inspirera våra besökare. Här kan man komma riktigt nära och på bekväm höjd uppleva vackra och spännande smådjur. Många kommer kanske att undra över märkliga holkar och sandslänter. Men mångfaldens invånare behöver inte bara mat utan också boplatser. Med fågel- och fladdermusholkar, stekelhotell, död ved och sandslänter försöker vi motverka bostadsbristen. I sanden har många solitärbin sina bohålor, vilka de fyller med pol-

Foto: Mikael Larsson

Vårsandbi. Ett tidigflygande vildbi som samlar sålgens pollen till sina larver.

len, som efter äggläggning senare blir larvföda. Just vildbin är en starkt hotad grupp, eftersom det inte finns plats för deras livsmiljöer i det moderna rationella jordbrukslandskapet. Förlust av vildbin är inte bara en biologisk utan också en samhällsekonomisk förlust. Här på Björkelund har vi dock hittills noterat runt fem-

Foto: Börje Andersson

Holkarna längs Fylleån är populära både bland fåglar och hasselmöss. På Björkelund finns totalt 268 holkar av olika typ.

Foto: Tony Svensson

Violett fingersvamp (VU). En hävdberoende svamp, som nu växer på slätterängen.

tio arter. Men fler skall det bli! Vi har anledning att ofta känna optimism i vårt arbete. Den ena arten efter den andra trycker på Gilla-knappen. Läs bara!

Vid senaste slättern, välbesökt som vanligt, höll Kristin Oviks vassa lieblad på att skära rakt genom den violetta fingersvampens fruktkropp. Hon hejdade sig och vi

alla kunde glädjas över detta nyfynd. Det är en sällsynt rödlistad svamp, som är helt hävdberoende. Utan vår årliga slåtter, efterbetet och vårbränningen hade den inte funnits här! I somras fick vi ta emot Hallands Botaniska Förenings floravårdspris, vilket också bekräftade att vi är på rätt väg.

Både törnskatans och göktytans lyckade häckningar under fjolåret tillhör glädjeämnena. Båda är beroende av det ljusöppna småskaliga landskapet, som Björkelund numera kan erbjuda. Båda göktyteföräldrarna flög i skytteltrafik till trädgårdens tuvmyrestackar för att hämta mat till hungriga ungar, medan törnskatan hittade maten ute vid heden. Därifrån hördes också nattskärrans surrande i försommarnatten.

Ibland blir belöningen extra tydlig, särskilt om man verkligen jobbat i sitt anletes svett. Fråga Lars Andersson! Där stod han på gårdsplanen, svettig efter några

Foto: Stefan Andersson

Slåtter och olika exkursioner lockar många till Björkelund. Här är det en svampdag med Alice Berglund.

timmars björkryckning på heden. Nedsinglande kommer då, som en blåskimrande juvel, sälgskimmerfjärilen från livet uppe bland trädskronorna, lockad av svetstens salter och vatten. Fjärilens namn skvallrar om artens sälgeroende, som den delar med många andra arter. I detta fall är det bladen som är larvernas föda. Sälger och andra viden värnar vi särskilt på Björkelund.

Att kunna läsa naturen och möta arternas krav är inget självklart. Det kräver tid, tålamod och kunskap. I början av året som gick dog Tage Jonasson. Han var rikt utrustad med de egenskaperna, som formats ute i naturen i barndomens småländska landskap. Det var Tage, som tog initiativ till bildandet av Björkelundsgruppen

och vi är djupt tacksamma över vad han tillfört. I hans anda och med hans natursyn arbetar vi vidare. Jag tror han skulle glädja sig mycket om han fick veta att ett gäng scouters nu har förlagt sin hajk till Björkelund, att natursnokarna drar in och får sin hemvist där. Vi gläder oss och välkomnar med nyttillverkad skylt ”Barnens Björkelund”.

*Ebba Werner
för Björkelundsgruppen*

På Halmstadkretsens hemsida kan du läsa mer om Björkelund. Här finns nu också fakta kring trädgården. Artobservationerna läggs dessutom fortlöpande in på artportalen.

Foto: Lars Stibe

Sälgskimmerfjäril. Sälgers blad är larvernas föda.

Spika en holk!

Spikade holkar gjorde vi i Södra Halland i maj för att öka på bostadsbeståndet för våra vänner småfåglarna. Att göra sin egen holk (fågel) är lite udda då det är så enkelt att köpa färdigt, men självbyggt ger en helt annan dimension. Gänget som mötte upp hade olika förutsättningar för uppgiften från problem med att träffa huvet på spiken till de som kom med proffsverktyg och bestämda uppfattningar om vilken fågel man tänkte erbjuda logi.

Som kuriosa kan nämnas damen som var mycket entusiastisk för sin egen skapelse. Vid ett senare tillfälle ställdes frågan om eventuell inflyttning, men ack nej, brist på lämpligt träd eller vägg hade försvårat företaget. På undertecknads villatomt saknas större träd, men häcken och husväggarna går alldeles utmärkt att bebygga.

Vid pennan och sågen: Gunnar Gullander

Ginstpriset 2014

Hallands Naturskyddsförenings årstämma 2014 hölls söndagen den 13 april på Skårs gård i Fjärås.

Föreningen delar varje år ut ”Årets Ginstpris”, som tillfaller någon person eller förening som gjort en stor insats för den halländska naturen under året. 2014 hedrades Anette Seldén, Kungsbacka, med detta pris.

Annette Seldén har under flera år dokumenterat Kungsbackas naturreservat. Resultat har blivit utställningar, boken *Kungsbacka – En bok om naturen* och även ett antal föreläsningar med bildspel och film. Hennes gedigna och högkvalitativa

arbete har gett många människor inblick i de naturvärden som finns i vår närhet.

Ginstpriset instiftades 1998 och Anette är därmed den 17:e pristagaren. Tidigare pristagare kan ni finna på vår hemsida.

Foto: Anette Seldén

Missa inte årets guidade vandringar!

Varje år erbjuder Länsstyrelsen tillsammans med ideella föreningar och kommuner guidade vandringar i länets naturreservat. Genom åren har 10 000-tals personer på detta sätt fått komma ut och njuta av Hallands natur. Svampexkursioner, musikframträdanden, upptäcktsfärder för barn, korta vandringar, långa vandringar, dramatiserade vandringar . . . Det finns något för alla.

Årets program omfattar cirka 80 guidade turer.
Du hittar årets programblad på turistbyrå eller via
www.lansstyrelsen.se/halland

Välkommen ut!
Hälsar Länsstyrelsen med samarbetspartners

Hallands Naturskyddsförening 2014

– verksamhetsberättelse i korthet

Styrelsens sammansättning

Ordförande	Tommie Fagerberg
V. Ordförande	Anders Tullander
Sekreterare	Anders Kinch
Skattmästare	Kristofer Stenström
Ledamot	Stefan Andersson
Ledamot	Karin Ekeborg
Ledamot	Kerstin Seger
Ledamot	Björn Lood
Ledamot	Eva Anani

Året i korthet

Styrelsemöten Styrelsen har haft sex möten under 2014.

Hallands Natur Mycket uppskattad årsskrift på 54 sidor.

Länsstämman Länsstämma hade vi den 13 april på Skårs Gård i Fjärås.

Regionskansli Nu är vårt Regionkansli i Göteborg på plats.

Fastigheter På vår fastighet Björkelund har anlagts en vacker mångfaldsträdgård. Vidare har Björkelund genomgått ett fortsatt underhåll i Björkelundsgruppens regi. Projektet med att skapa en ginsthed fortgår med finansiering via Länsstyrelsen. Möte och kontakter med Halmstads kommun har skett avseende broar över Genevadsån som berör Gullbrannareservatet. Dels är det en bro för cykelleden (Kattegattleden) och dels en bro för allmänhetens tillträde till stranden.

Medlemsstatistik 31 december 2014

	fullbet. medl.	familj medl.	heders medl.	total medl.	befolkn.	% medlemmar av befolkningen			% fullbet. medl. av befolkningen		
						2012	2013	2014	2012	2013	2014
Kungsbacka	973	867	3	1 843	78 219	2.11	2.12	2,36	1.12	1.15	1,24
Falkenberg	598	412	0	1 010	42 433	2.10	2.05	2,38	1.23	1.21	1,41
Halmstad	1 191	817	5	2 013	95 532	1.83	1.85	2,11	1.14	1.14	1,25
Varberg	788	615	1	1 404	60 422	1.75	1.88	2,32	1.03	1.08	1,30
Södra Halland	267	195	0	462	23 781	1.92	1.89	1,94	1.10	1.11	1,12
Hylte	138	70	0	208	10 278	1.97	1.99	2,02	1.34	1.34	1,34
Halland	3 955	2 976	9	6 940	310 665	1.93	1.96	2,23	1.13	1.15	1,27

Hallands Naturskyddsförening

26 april 2015
kl. 09.00
Trulsgården,
Laholm

inbjuder till Länsstämma 2015

Länsstämman inleds kl 09.00 och avslutas kl 15.00. Den formella delen av stämman börjar kl 10.00. Klockan 12.00 serveras lunch och 13.00 blir det en vandring i Skummeslövs dynreservat.

Vägbeskrivning: E6:an, avfart väg 24 Mellbystrand, Trulsgården ligger ca 300 meter från Laholms järnvägsstation. Se Trulsgårdens hemsida. Tåg norrifrån anländer kl 09:12 och passar bra för dem som väljer tåg.

Ombud utsedda av kretsarna ombeds att anmäla sig till Tommie Fagerberg, e-post: tommie.fagerberg@naturskyddsforeningen.se, senast 14 dagar före stämman. Handlingarna till stämman kommer att utsändas digitalt – därför motses uppgift om ombudens e-postadress.

Kretsarna får sända ombud till länsstämman i förhållande till föregående års medlemsantal enligt följande:

- Upp till 1000 medlemmar = 4 ombud
- 1001–2000 medlemmar = 5 ombud
- 2001 eller fler medlemmar = 6 ombud

Motioner: Medlem och kretsar kan lämna motioner till länsstämman senast 31 mars till: tommie.fagerberg@naturskyddsforeningen.se.

Anmälan till lunch senast den 10 april till:

Kerstin Seger, tel: 0705-617432, e-post: kerstin.seger@edu.laholm.se

Naturskyddsföreningen i Södra Halland och Hallands Naturskyddsförening hälsar alla hjärtligt välkomna.

B

Avsändare:
Hallands Naturskyddsförening
Tommie Fagerberg
Jordflyvägen 5
31350 Åled

I detta nummer av Hallands Natur tittar vi närmare på läget för de stora rovdjuren i Halland. Lodjuret är etablerat här, och vi måste räkna med att även vargen kommer förr eller senare. Vi tar också en titt på rovfåglarnas utveckling. Det har gått bra för de flesta arter, mycket bra till och med, vilket är en stor framgång för naturvården.

I tidningen kan du också läsa om vad som hänt i de olika kretsarna under året. I Varberg har det startas ett nätverk för skog och på Naturskyddsföreningens gård Björkelund har man anlagt en mångfaldens trädgård. På de flesta håll har kretsarna även uppmärksammat bra alternativ i samband med Eko-dagar och Miljövänliga veckan.